

Institutt for sosiologi, statsvitenskap og samfunnsplanlegging

Når avstand blir et hinder for vekst og utvikling

En studie av Karlsøy kommune

—
Heidi Janne Solberg

Masteroppgave i samfunnsplanlegging og kulturforståelse – mai 2014

Forord

Denne masteroppgaven vitner om at tiden ved Universitet i Tromsø er ved veis ende. En ny begynnelse nærmer seg start og jeg ser tilbake på en studietid fylt med frustrasjon og fortvilelse – men mest av alt fylt med glede og ervervelse av ny kunnskap. Veien fram til mål har til tider føltes uendelig lang og det er mange som fortjener en takk for at jeg nå i dag har avlevert min masteroppgave.

En vel fortjent takk skal gå til min veileder Nils Aarsæther. Du har lært meg å mestre mer enn teori og analytisk verktøy – og det vil jeg være deg evig takknemlig for. Takk for at du aldri mistet håpet og heiet meg fram til mål! Du er min helt og oppgaven hadde ikke blitt den samme uten deg.

En stor og inderlig takk skal gå til mine informanter i Karlsøy kommune som har bidratt til at denne masteroppgaven har et innhold – takk for gode samtaler og deres gjestfrihet.

Takk til planavdelingen i Miljøverndepartementet (KMD) for stipend.

Takk til alle på Lesehuset – Takk til Sissel, Sindre, Risten-Marja, Sigrid, Majjen, Karoline, Sarah, Birgitte, Siv og Kathrine. Dere er en herlig gjeng. Lykke til på ferden videre!

Tusen takk til mine venner og Leif-Thomas som har hatt forståelse for at min tilstedeværelse har vært fraværende – takk for kloke og oppmuntrende ord på innspurten. Nå gleder jeg meg til å ta igjen alt det tapte!

Takk til lillesøster Elisabet – takk for ditt enorme engasjement og for at du har fulgt meg langs veien helt fram til mål. En takk går også til min storesøster Charlotte og mine tantebarn Emil og Ida – takk for at dere minner meg på at det finnes et liv utenom jobb og studier.

Takk til bestefar og bestemor – takk for gode historier og for all hjelp med Sigve når jeg har vært på Vannøya. Takk til onkel Bjørnulf som har beriket denne masteroppgaven med bilder fra det levende øyriket i nord.

Den største takken skal gå til min mamma – takk for all omsorg, støtte og trøstende ord du har gitt meg når verden rundt meg har stormet. Takk for at du alltid stiller opp! Takk til pappa for at du lusker rundt i kulissene og gir meg pågangsmot og vilje! Takk til dere begge for all hjelp med Sigve – uten dere ville jeg aldri har klart og nå mål i tide.

En siste takk skal gå til min elskede sønn Sigve – Takk for at du beriker mitt liv og gir det en mening. Mamma er nå fremme med mål – det har jeg gjort for deg og meg - vår fremtid og for det hvite lille huset som vi en dag skal kalle hjem.

Heidi Janne Solberg

Mai 2014

Innhold

.....	i
1 Introduksjon	1
1.2 Problemstilling og forskningsspørsmål	2
1.3 Tidligere forskning	3
1.4 Oppgavens disposisjon	4
2 Karlsøy kommune – et levende øyrike	5
2.1 Lokal kontekst	5
2.2 Distriktpolitiske tiltak og virkemidler	6
3 Teoretisk rammeverk	8
3.1 Teoretisk perspektiv	8
3.2 Coping strategies	9
3.2.1 Innovasjon, nettverk og identitet	10
3.3 Analytisk verktøy	11
4 Metode	13
4.1 Casestudie av Karlsøy kommune	13
4.2 Valg av metode	14
4.3 Utvalg av informanter	15
4.3.1 Den innledende kontakten til informanten	16
4.3.2 Gjennomføring av intervju	17
4.3.3 Feltsamtaler og observasjon	18
4.4 Dokumentanalyse	19
4.5 Forsker i egen kultur	19
4.6 Reliabilitet og validitet	20
5 Et lokalsamfunn i transformasjon	22
5.1 En tid i endring	23
5.1.1 Sentraliseringsprosess	24
5.2 Befolkningsutvikling 1964-2014	25
5.2.1 Endring i bosettingsmønster	27
5.2.2 Endring i befolkningssammensetning	28
5.3 Næringsmessig transformasjon	30
5.3.1 Fiskerinæringen i endring	30
5.3.2 En tid i krise	32
5.4 Et samfunn av tjenesteytere	33
5.4.1 Nye næringer	35
5.5 Oppsummering	36
6 Velferdsutvikling i en fragmentert øykommune	37

6.1	Infrastruktur og kommunikasjon	38
6.1.2	Veien og ferga som framkomstmiddel	39
6.1.3	Fremtidens teknologi.....	42
6.2	Kommunes tjenestetilbud	43
6.2.1	Skole- og barnehage.....	44
6.2.2	Helse- og omsorg	46
6.2.3	Service til folket.....	46
6.3	Oppsummering	48
7	Identitet og fellesskap	50
7.1	Nord-sør konflikt.....	50
7.1.1	Bygdepolitiker	54
7.1.2	Bygdepatriotisme	55
7.2	Jakten på en felles identitet.....	58
7.3	Når kulturliv skaper møteplass	62
7.4	Oppsummering	63
8	Plan- og utviklingsarbeid	65
8.1	Kommunal planstrategi 2012-2015	65
8.2	Kommunale virkemidler	68
8.4	Evne til omstilling	71
8.5	Innflytelse	73
9	Mestringsstrategier i Karlsøy kommune	75
9.1	Mestringsstrategier.....	75
9.2	Oppsummerende diskusjon.....	76
9.3	Avsluttende ord - Hvordan mestre å bli et levende øyrike?.....	78
	Referanser	82

1 Introduksjon

En solnedgang er vakker – for distriktskommuner som opplever en økonomisk solnedgang er det et vakkert lys å beskue, men et dunkelt lys som varsler natt. Distriktskommuner utvikler seg i ulike retninger, der det etter hvert er flere som lykkes med befolknings- og næringsutvikling, mens andre opplever stagnasjon og gradvis befolkningsnedgang. Ved å ta utgangspunkt i Karlsøy kommune i Troms - en distriktskommune, et kyst- og fiskerisamfunn som i en lengre periode har vært preget av befolkningsnedgang er tematikken i denne masteroppgaven knyttet mot utfordringer med å skape lokal vekst og utvikling i en tid hvor globalisering har ført til at distriktskommuner, og særskilt kyst- og fiskerisamfunn i økende grad berøres av hendelser, prosesser og beslutninger som blitt tatt utenfor disse samfunnene. I Karlsøy kommune hadde man en vekstperiode som toppet seg i 1964 og kommunen har i løpet en 50 – års periode opplevd en jevn befolkningsnedgang, og utfordringen med å snu denne utviklingen eller i det minste stabilisere befolkningstallet virker tilsynelatende å være stor. Blant kommunens mange utfordringer har Karlsøy kommune en demografisk utvikling med netto utflytting, fødselsunderskudd og en økning av eldre i befolkningen.

At nedslagsfeltet for denne problematikken skulle omhandle Karlsøy kommune var ingen tilfeldighet. Jeg vokste opp i kommunen, nærmere stedsbestemt i bygda Stakkvik på Reinøya på 80/90-tallet. I likhet med resten av ungdommen flyttet jeg fra kommunen da tiden var inne for å ta en videregående utdanning. Under utdanningsforløpet ble vi som den gang var ungdom spredt for alle vinder. Vi måtte danne oss nye nettverk og identiteten vi engang bar endret seg i takt med at vi etablerte oss i mer sentrale strøk av landet. Attraktiviteten ved å vende tilbake til Karlsøy etter endt utdanning forsvant ettersom vi så bedre levevilkår og jobbmuligheter andre steder. Noen av oss så likevel fordeler med tiltakssonen, nærheten og dermed muligheten til å pendle til Tromsø, men vi var flere ungdommer og unge voksne som forlot Karlsøy for godt, sett i forhold til de som kom tilbake for å etablere seg i hjemkommunen.

Jeg fattet interesse for fraflytningsproblematikken i Karlsøy kommune da jeg fikk min egen familie i Tromsø og lengselen til å vende tilbake til det jeg engang hadde kalt hjem ble stor. Et ønske om å kunne gi mitt barn en oppvekst i et mindre miljø, et slikt bygdemiljø jeg

selv var vokst opp i var tilstede, men det slo meg at på de årene jeg hadde vært bosatt i Tromsø var det skjedd store endringer i lokalsamfunnet, så vel som i resten av kommunen. Barnetallene i denne delen av kommunen var synkende, og som en konsekvens av dette var skolen på Reinøya nedlagt. Barnehagen på øya hadde nå kun fire barn igjen, og frykten for nedleggelse var stor blant foreldre. En økende andel av befolkningen var i eller nær pensjonsalder og det var få igjen på min egen alder, i grunn *ingen* fra min årgang var å finne på øya. Hus rundt om i bygdene var omgjort til fritidsboliger og lyste kun i helgene av Tromsøfolk. I bygda Finnkroken kunne man så vidt fornemme lokalbefolkningen blant det som var vokst frem – en egen landsby av hytter- og fritidsboliger. Dette fikk meg til å reflektere over hvorfor det var blitt slik og om dette var en endring som var skjedd over tid eller i løpet av den perioden jeg hadde vært under utdanning i Tromsø. Et lokalsamfunn som i min barndom var idyllisk – et sted jeg var fast bestemt på å vende tilbake til som voksen, fremstod nå som et sted i forvitring. Et sted der gode levevilkår, bolyst og attraktivitet så vidt kunne skimtes i horisonten.

Det skulle vise seg at selv mine foreldre den gang de bosatte seg på øya hadde en like dyster oppfatning av stedet som meg – et lokalsamfunn i forvitring. Den gang var det en lovnad om fastlandsforbindelse til Ringvassøya og dermed en landfast vei til Tromsø som var årsaken til at de valgte å etablere seg på øya. Dette er snart 30 år siden – fortsatt har ikke forbindelsen over Langsund kommet. De fortalte om en tid på 80- tallet der det rådet en stor optimisme på Reinøya der man forespeilet seg en framtid i kommunen med gode kommunikasjoner, infrastruktur og en vekst i fiskeindustri- og næring. Framtiden de engang forespeilet seg ble ikke slik - likevel råder det tilsynelatende en evig optimisme om at forbindelsen mellom Langsund skal komme, at utfordringene med å skape vekst skal snu og at bostedsattraktiviteten igjen skal komme.

Jeg gikk en generasjon tilbake og spurte mine besteforeldre som er bosatt på Vannøya i samme kommune om fraflytningsproblematikken. Jeg ble overrasket over å høre deres historier om en overgang fra et fiskeri- og bondesamfunn til et mer moderne, urbant og industrialisert samfunn, og hvor av konsekvensene ble en sentraliseringsprosess som igjen avfolket bygder og øyer.

1.2 Problemstilling og forskningsspørsmål

Min tilnærming til tematikken er rettet mot at Karlsøy kommune er et lokalsamfunn i transformasjon. For å belyse tematikken nærmere har jeg utarbeidet en problemstilling og

forskningsspørsmål. Problemstillingen for masteroppgaven er: *Hvorfor har Karlsøy kommune opplevd befolkningsmessig stagnasjon fremfor vekst eller stabilitet etter 1964, til tross for omfattende distriktspolitiske virkemidler og nærhet til Tromsø?*

Problemstillingen tar utgangspunkt i å undersøke hva som kan ligge bak Karlsøy kommunen sin befolkningsutvikling i 50-årsperioden 1964-2014. Jeg har valgt denne tidsperioden av flere grunner. Først og fremst første grunnet en kommuneregulering i 1964 som dannet dagens Karlsøy kommune, men også siden kommunen dette året hadde det største antall innbyggere i Karlsøy sin historie. Det er i løpet av denne 50-årsperioden at kommunen har opplevd en jevn befolkningsnedgang. I samme periode har det skjedd interessante endringer i landsdelen, Norge og verden som kan bidra til å forklare befolkningsnedgangen.

For å belyse problemstillingen ytterligere har jeg knyttet følgende forskningsspørsmål til oppgaven:

- *I hvor stor grad har endringsprosesser, og særskilt næringsmessige strukturendringer spilt inn på befolkningsutviklingen?*
- *Har utvikling av velferdstilbud i en krevende øy-kontekst ført til manglende befolkningsvekst?*
- *Har et ensidig fokus på «egen øy» hindret utvikling?*
- *Har Karlsøy kommune aktivt gjennom plan- og utviklingsarbeid forsøkt å snu befolkningsnedgangen?*

1.3 Tidligere forskning

Det har naturligvis vært forsket på transformasjonsprosesser, modernisering og globalisering av den nord-norske landsdelen og flere bidrag til å forstå utviklingen i landsdelen har vært tematisert. Et svært sentralt og viktig bidrag til dette kom med Ottar Brox og boken *Hva skjer i Nord-Norge?* (Brox, 1966) hvor han rettet et søkelys mot norsk utkantspolitikk og transformasjoner som har preget landsdelen i form av de politiske, sosiale, kulturelle og økonomiske endringene som har funnet sted. Ottar Brox har med sine bidrag rettet kritikk mot oppfatninger fra et statlig hold der landsdelen har vært sett på som tilbakeliggende og underutviklet, og der man gjennom statlige tiltak og utviklingsplaner har bidratt til transformasjoner spesielt av næringsstrukturen i Nord-Norge. Flere forskere har tatt sin plass i rekken blant viktige bidrag til forståelse av landsdelens utvikling og nye innfallsvinkler har vært introdusert. Strukturelle forhold som industrialisering, modernisering og globalisering er

ofte vektlagt og satt i sammenheng med hvordan samfunnsutviklingen arter seg i regioner, og hvordan dette påvirkes ulikt – slikt at noen opplever vekst, mens andre stagnerer og gradvis opplever befolkningsnedgang.

1.4 Oppgavens disposisjon

Masteroppgaven består av **9** kapitler og inndelt på følgende måte: **Kapittel 1** er en introduksjon av tema og presentasjon av oppgavens problemstilling. **Kapittel 2** er en presentasjon av Karlsøy kommune satt i en lokal kontekst. Videre i **kapittel 3** vil mitt teoretiske rammeverk bli presentert og satt i kontekst mot oppgavens tema og problemstilling. Masteroppgavens teoretiske rammeverk er basert på Aarsæther og Bærenholdt (2002) sin teori knyttet til “*coping strategies*”. **Kapittel 4** vil være en gjennomgang av oppgavens metodiske tilnærming. Masteroppgaven er en casestudie av Karlsøy kommune. Studien har en kvalitativ tilnærming der bruk av intervju i datainnsamlingen er mine primærkilder. I tillegg har jeg utført en dokumentanalyse av kommunens planstrategi 2012-2015. Statistikk, bygdebøker, avisartikler, kommuneplan og andre offentlige dokumenter vil fungere som bakgrunnsmateriale og sekundærkilder. Alle dokumentene som er blitt brukt i denne masteroppgaven er offentlig tilgjengelig. **Kapitlene 5, 6, 7 og 8** er oppgavens kjerne hvor jeg drøfter funn fra mitt datamateriale. **I kapittel 9** har jeg samlet trådene og rammet de inn i komponentene som utgjør “*coping strategies*”.

2 Karlsøy kommune – et levende øyrike

Målsetningen for denne masteroppgaven er å undersøke *hvorfor Karlsøy kommune har opplevd befolkningsmessig stagnasjon fremfor vekst eller stabilitet etter 1964, til tross for omfattende distriktpolitiske virkemidler og nærhet til Tromsø?* Med et lokalt utgangspunkt er det nødvendig å beskrive kommunens lokale kontekst hvor det empiriske arbeidet i denne masteroppgaven har foregått, samt fordi jeg anser det som relevant for oppgavens videre gang.

2.1 Lokal kontekst

Karlsøy er en ren øykommune i Troms fylke og består av over 600 øyer og holmer. Kommunen har fem øyer med bosetting, henholdsvis Ringvassøy, Vannøy, Rebbenesøy, Karlsøy og Reinøy. Kommunen grenser til Tromsø i sør og over fjordene i øst grenser den til Lyngen og Skjervøy. Kommunegrensen til Tromsø går over deler av Ringvassøya og Rebbenesøya.

Kommunens landareal er på 1003 km² og fordelingen viser at 7 % er jordbruksarealer, rundt 10 % er skog, mens de resterende 83 % er uproduktive områder. Sjøarealene innenfor grunnlinjen dekker 2130 km², og Karlsøy har om lag 40 % av kystlinjen i Troms (Karlsøy kommune, 2013). Karlsøy er den nordligste kommunen i fylket som grenser mot Barentshavet. Øyriket har tradisjonelt vært en fiskerikommune og fiskeressursene som historisk sett har dannet grunnlag for bosetting i kommunen er fortsatt intakte.

En omfattende kommunestrukturering som staten iverksatte i 1964 førte til at kommune-Norge fikk nye grenser. Kommunene Karlsøy og Helgøy ble sammenslått, men unntak av fastlandsområdet til Lyngen. En ny grenseregulering av kommunen i 2008 førte til at hele Reinøy ble en del av Karlsøy kommune, og bildet av dagens kommune ble dannet.

Kart 1: Kart over Karlsøy kommune. Kilde: Kartdata.

Kommunen har 2334 innbyggere (SSB, 2014a), hvorav 55 % bor på Ringvassøya, 30 % på Vannøya, 10 % på Reinøya, 2 % på Rebbeneseøya og 2 % på Karlsøya. Kommunesenteret Hansnes ligger på Ringvassøya og er det største tettstedet i kommunen. I tillegg til kommunesenteret har man av de største bygdene Gammes, Dåfjord, Skogsfjord og Grunnfjord. De øvrige tettstedene i kommunen er Vannvåg og Vannareid på Vannøya, samt bygdene Torsvåg, Burøysund og Kristoffervalen. På Reinøya er bygda Stakkvik det største, videre finner vi bygdene Nordeide, Finnkroken og Grøtnesdalen. På Rebbeneseøy er Skogvik den største bygda, men den er tilhørende Tromsø kommune. Samtlige av de fem bebodde øyene har spredt bosetting.

2.2 Distriktpolitiske tiltak og virkemidler

Karlsøy kommune ble i 1990 innlemmet i tiltakssonen til Finnmark, som også ble gjort gjeldende for kommuner i Nord-Troms og Karlsøy, et distriktpolitisk tiltak som har som målsetting å bedre rammebetingelsene og bidra til økt sysselsetting og bostedsattraktivitet i tiltakssonen. Dette innebærer blant annet fritak for arbeidsgiveravgift, nedskrivning av

studielån, reduksjon i personbeskatning og økt barnetrygd. Paradoksalt nok ble kommunen innlemmet i tiltakssonen like etter at den største øya Ringvassøya i 1989 med kommunesenteret Hansnes ble landfast med Tromsø via Kvalsundforbindelsen til Kvaløya. Dermed fikk kommunen en kommunikasjonsvei, nærhet og tilgang til Tromsø-regionen, den raskest voksende regionen i Nord-Norge.

Troms fylkeskommune har i løpet av de siste 5 årene fått støtte til å følge opp særlig utsatte kommuner med arbeid innenfor lokalsamfunnsutvikling. Kommuner som står ovenfor omstillingsutfordringer knyttet til sysselsetting og næringsliv, arbeidsmarked, utdanningsnivå, demografiske og sosioøkonomiske forhold og ikke minst dårlig kommuneøkonomi har fått oppmerksomhet i form av status som omstillingskommuner. Gjennom samarbeid med fylkeskommunen og Innovasjon Norge har man gjennom dette tiltaket hatt som målsetting å sikre omstillingskraft i de kommuner som står ovenfor utfordringer og har et særskilt behov for omstilling. Karlsøy kommune har grunnet sine negative utviklingstrekk innenfor de gitte kriterier fått status som omstillingskommune, og fått organisert og finansiert Omstillingsprogrammet (2010-2014), et 4-årig prosjekt som nå er inne i sin siste fase.

I 2012 ble kommunen innlemmet i Sametingets virkeområde for tilskudd til næringsutvikling. Målsettingen bak tilskuddsordning er å skape et attraktivt lokalsamfunn og bidra til et sterkt næringsliv som tar hensyn til samisk kultur, natur og miljø.

På tross av distriktpolitiske virkemidler og nærhet til Tromsø kan man observere at befolkningstallet fortsatt er synkende i Karlsøy kommune. Det fremstår nærmest som et paradoks at nærheten til Tromsø og fordelene ved å være i tiltakssonen til Finnmark og Nord-Troms ikke har ført til stabilisering eller vekst i befolkningstallet. Når nærheten ikke har en betydning, og den sterke vedvarende veksten i Tromsø kontrasteres mot nedgangen i Karlsøy er det interessant å stille noen grunnleggende spørsmål. Vil den negative utvikling i Karlsøy kommune vedvare, slikt at øyriket i nord på sikt omdannes til et rent pensjonistsamfunn, og et hytte- og rekreasjonsområde for Tromsø sin befolkning? Vil en kommunesammenslåing med Tromsø kunne føre til utvikling, eller vil øyriket i nord gjennom status som egen kommune makte å redde seg selv, og i så fall – på hvilke måte kan Karlsøy gå fra en dunkel solnedgang til en lysende og forventningsfull soloppgang?

3 Teoretisk rammeverk

I dette kapittelet vil jeg redegjøre for mitt teoretiske rammeverk. Studien av Karlsøy kommune er kompleks og tar for seg kommunen i et samlet helhetsbilde. Dette medfører at jeg kommer innom ulike fagtradisjoner og disipliner og har hatt behov for å finne et teoretisk rammeverk som kan fange opp sammenhenger som går på tvers av det som ofte behandles innenfor enkelte disipliner. Jeg har i den forbindelse sett det hensiktsmessig å benytte meg av teori om mestringsstrategier for å kunne forstå den lokale utviklingen i Karlsøy. Teorien presenteres av Aarsæther og Bærenholdt (2001a, 2001b, 2002) og bygger på begreper fra geografi, sosiologi, statsvitenskap og økonomi. Teorien er utviklet for å analysere lokal utvikling, og når den trekker inn aspekter fra ulike disipliner, vil den være en svært aktuell tilnærming i min analyse av Karlsøy kommune. På bakgrunn av teorien vil jeg bygge opp mitt analytiske verktøy av dimensjonene som ligger i « *coping strategies*».

3.1 Teoretisk perspektiv

Utviklingen i Karlsøy kommune er sett i et transformasjonsperspektiv, der utviklingen sees på bakgrunn av den dramatiske overgangen fra et fiskerisamfunn med spredt bosetning til dagens mer diversifiserte og komplekse kommunesamfunn. Den næringsmessige plattformen for det området som i dag utgjør Karlsøy kommune har i århundrer vært småskala fiskeri- og fiskeindustri, og ofte i kombinasjon med selvforsyningsjordbruk. For å forstå endringer i Karlsøy er det vesentlig å se på hvordan fiskerinæringen har endret karakter, og konsekvenser av at kombinasjonen med jordbruk i stor grad er borte. Transformasjon kan teoretisk sett forstås som samfunnsmessig diversifisering, ikke bare av næringsaktiviteter, men også gjennom framveksten av et bredt, offentlig velferdstilbud som har overtatt mange av de oppgavene som familien/husholdet tidligere tok seg av. Overgangen fra primærnæring til industriell dominans- og velferdsutbygging har vært et viktig steg, også for karlsøysamfunnet. Transformasjonen går videre og i et stadig mer globalisert samfunn går endringene raskere og man blir tettere sammenknyttet i tid og rom. For kyst- og fiskerisamfunn har globalisering ført til at man i en økende grad berøres av hendelser, prosesser og beslutninger som blir tatt

utenfor disse samfunnene. En endret konkurransesituasjon i den globaliserte økonomien har stilt krav til nyteknung og omstilling i kommuner, bedrifter og familier.

3.2 Coping strategies

I en studie tematisert mot lokal mestring og regional utvikling av distriktssamfunn i det sirkumpolare området, og prosesser i spenningsfeltet mellom det lokale og det globale presenterer Aarsæther og Bærenholdt (2001a) teorien om *coping strategies*. Studien som bestod av case-studier av distriktssamfunn i området viste at disse samfunnene stod ovenfor utfordringer knyttet til endringer i den globale økonomien, klima, kostnader knyttet til transport, avhengighet av naturressursene, liten størrelse og moderniseringsprosesser i privat- og offentlig sektor.

«Nowadays, small localities in the Northern periphery – be they in Russia, the Nordic countries or Canada – tend to lose ground, as they have increasingly become exposed to global processes of economic, administrative and culture restructuring. In a situation where capital, natural resources and people become more mobile, traditional local life is challenged». (Aarsæther, Bærenholdt, 2001a:15)

For å kunne forstå sammenhengene av de endringene som skjer i dag utviklet de teorien om *coping strategies*. De definerer *coping* oversatt til *mestring* som hvordan aktører engasjerer seg i strategier som gir en selv mening, det vil si de er ikke påført det lokale nivået utenfra, men de kan inneholde element som er hentet fra andre steder/regioner. (Aarsæther og Bærenholdt, 2001b). Mestringsstrategier bygger på tre dimensjoner – innovasjon, nettverk og identitetsutvikling.

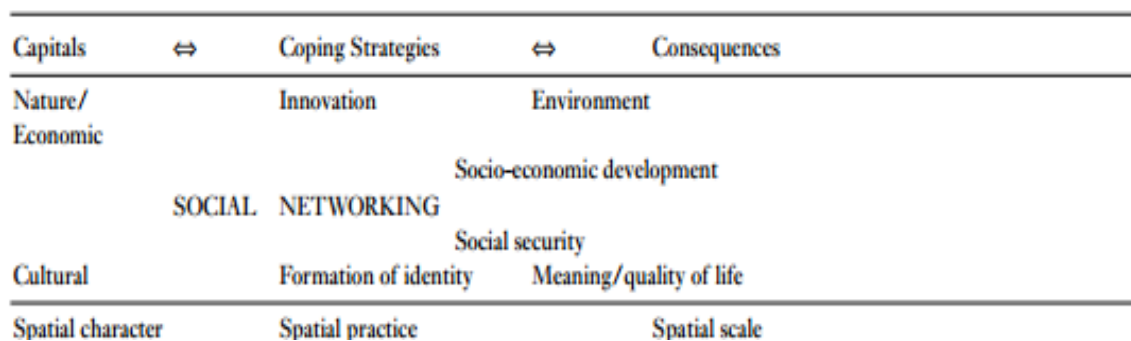
«Coping strategy means more weight on innovative practices and less on the traditional once. It places more weight on networking than entrepreneurial activities at the level of action, and that the “sense of place” should be underpinned by new and hybrid forms for identity, in contrast to more essentialist oriented conceptions of culture and identity.” (Aarsæther, Bærenholdt 2001b:24)

Aarsæther og Bærenholdt (2001a:11) forstår lokalsamfunn som bygd av tre ulike sosiale relasjoner. Gjensidige og personlige bånd, politisk organisering og markedsbaserte relasjoner

som sammen danner et triangel. Lokalsamfunn med aktører og institusjoner som finner en god balanse og samspill mellom disse relasjonene har større sjanse til å overleve. Ved å ta utgangspunkt i (1) næringsmessig innovasjonsevne og påkobling, (2) nettverksdannelse som innebefatter lokal politikk og (3) identitetsutvikling i et spenningsfelt mellom det tradisjonelle og det moderne, har målsettingen vært å forklare prosesser i små lokalsamfunn som står ovenfor utfordringer i møte med en stadig mer sammenkoblet verden.

3.2.1 Innovasjon, nettverk og identitet

Coping strategies forklarer strategier for lokal mestring gjennom de tre dimensjonene; innovasjon, nettverk og identitet. Ved å studere dimensjonene og spillet mellom dem kan man forklare vekst og utvikling i det gitte samfunn og hvordan aktører reagerer og tilpasser seg i en kontekst av globale endringer. Aarsæther og Bærenholdt (2002) forklarer at ved en dynamisk refleksivitet innenfor innovasjons- og identitets dimensjoner, og ved dannelse av sosial kapital innenfor nettverksdimensjonen så vil man kunne skape en vellykket mestringsstrategi.

Figur 3.2.1 Mestringsstrategienes rammeverk. Kilde: Aarsæther og Bærenholdt 2002

Med *innovasjon* i mestringsstrategien tar man utgangspunkt i prosessene som frambringer endringer i den økonomiske strukturen. Framveksten av nye løsninger på lokale problemer er ofte et resultat av at man er i stand til å forholde seg til en globalisert og kunnskapsbasert økonomi. Ved å legge en vid betydning til begrepet er de innovative mestringsstrategier knyttet til institusjonell bedriftsutvikling, ofte i kombinasjon med kulturell aktivitet og med fokus på nye eller utvidende markeder.

Med *nettverk* som en dimensjon legges det vekt på aktører som på tvers av institusjonsgrenser samarbeider for lokal utvikling - gjennom at det finnes lokalpolitiske institusjoner, men også ved å involvere næringsliv og andre aktører. Denne dimensjon blir koblet mot sosial kapital, og nettverk som bygger på likt normgrunnlag og tillit, og der sosial kapital i sin tur bidrar til produksjon av andre former for kapital. Aarsæther og Bærenholdt (2002) hevder at sosial kapital kan bli akkumulert innenfor nettverksdimensjonen. Deres tilnærming til begrepet lener seg mot Putman (1993, i Aarsæther og Bærenholdt, 2002) som vektlegger tillit, normer og nettverk i sosial kapital-begrepet og at dette ligger som et bakteppe for å drive vellykket problemløsning.

I tillegg trekker de inn aspekter fra Bourdieu og Waqants (1995, i Aarsæther og Bærenholdt, 2002) sin tilnærming av begrepet der sosial kapital beskrives som summen av ressurser en aktør har i det sosiale rom og hvordan man fremmer disse for egen interesse. Med ressurser menes sosialt nettverk, bekjentskap og relasjoner til andre aktører. Innenfor samme dimensjon trekker Aarsæther og Bærenholdt (2002) inn begrepene *bonding*, *bridging* og *linking*. Der man gjennom *bonding* skaper tette bånd, og *bridging* ved å skape brobygging gjennom nettverkene, og til sist *linking* der man knytter det lokale nettverk oppover mot regionale, nasjonale og eventuelt internasjonale styringsnivå. Med nettverk menes dermed relasjoner som ikke er begrenset av å foregå innenfor institusjonaliserte sosiale felt.

Identitetsutvikling i mestringsstrategien bygger på hvordan individet formes i spenningsfeltet mellom lokale og globale prosesser, og mellom det tradisjonelle og moderne. Denne dimensjonen knyttes opp mot begrepet *refleksivitet* og hvordan man som enkelt individ tar utgangspunkt i de lokale tradisjonene og ser disse i forhold til globale trender, forså å utvikle en egen unik (hybrid-) identitet. Ved at man er i stand til sådan å reflektere, skaper man også en form for bevissthet over sin egen identitetsforming. Dette er spesielt interessant for karlsøysamfunnet, da identitetsutvikling hos befolkningen i stor grad vil være basert på tilhørighet til eget lokalsamfunn og egen øy, samtidig som kommunesamfunnet utgjøres av flere øyer.

3.3 Analytisk verktøy

I denne studien av Karlsøy kommune bygges analysen i hovedsak på et innenfra-perspektiv. Ved å ha et fokus på aktører innad i karlsøysamfunnet og deres opplevelse vil jeg undersøke hva som kan ligge bak kommunens utviklingsproblematikk. For å forklare problematikken vil jeg som et inntak trekke inn komponenter fra coping strategies. Ved å undersøke kommunen

som institusjon og deres evne til å (1) skape næringsmessig innovasjon og nye løsninger som har betydning for den lokale økonomien, (2) bruke nettverk og danne sosial kapital til å fremme nøkkel-tiltak for lokal vekst og utvikling og (3) utvikle individuelle identiteter i retning av å ha Karlsøy kommune, og ikke bare egen øy, som felles referansepunkt.

4 Metode

I dette kapittelet vil jeg redegjøre for de metodiske tilnærmingene jeg har hatt til forskningsfeltet. Videre vil jeg redegjøre for ulike aspekter ved datainnsamlingen. I tillegg vil jeg reflektere over min rolle som forsker i egen kultur. Avslutningsvis vil jeg drøfte hvilke avveininger som er gjort med hensyn på datamaterialets reliabilitet, validitet og tolkning av data.

4.1 Casestudie av Karlsøy kommune

Ved at jeg har en praktisk-orientert bakgrunn har det vært viktig for meg fra starten av denne forskningsprosessen å se kommunen i et større og bredere perspektiv, slikt at jeg igjen kan få en større forståelse av Karlsøy sin utviklingsproblematikk. Ved at jeg bestemte meg for å gjøre en studie av Karlsøy – en kommune jeg selv er oppvokst i var jeg dermed på forhånd av denne forskningsprosessen kjent i feltet. I tillegg var jeg kjent med at kommunen stod ovenfor en fraflytningsproblematikk. Likevel var jeg ikke nok kjent til å si noe spesifikt om problematikken, annet enn at jeg kunne observere at det ble flere eldre og mindre ungdommer i kommunen og at det stadig oftere var flere fritidsbeboere enn fastboende på ferga over til Reinøy i helgene. Første fase i prosessen var dermed å sette seg grundigere inn i fraflytningsproblematikken i feltet, slikt at jeg kunne danne meg et grunnlag for utarbeidelse av en problemstilling og forskningsspørsmål. I denne prosessen oppdaget jeg til stadighet nye utfordringer med kommunens utviklingsproblematikk som jeg ikke var kjent med tidligere. I tillegg ønsket jeg å gå tilbake i tid for å undersøke hvordan samfunnet gjennom en 50-års periode har utviklet seg. Det var dermed hensiktsmessig å utarbeide en forskningsdesign som kunne omfavne kompleksiteten og de ulike aspektene rundt tematikken.

I denne masteroppgaven gjøres en casestudie av Karlsøy kommune. Andersen (1997) betegner casestudier som en forskningstilnærming som er utbredt innenfor ulike fagdisipliner. Imidlertid viser han til at man ikke har er en felles forståelse og enighet av hva dets tilnærming eller metode referer til. Dette har ført til at man innenfor samfunnsvitenskapen har ulike perspektiver på casestudie, dens tilnærming og metode. Likevel har man en generell oppfatning av casestudie. Thaagard (2002) gir en generell betegnelse av casestudie der den

forstås som en undersøkelse av få enheter og hvor man analyserer mye informasjon om de enhetene som inngår i studien. Casestudie kan dermed forstås som å ha som formål å utvikle en helhetlig forståelse av enheten som studeres. Andersen (1997) vektlegger at formålet med casestudier er å utvikle begrep, teorier eller hypoteser, der studien baseres på teoretisk generalisering til et større univers. Enheten som studeres betraktes således som en typisk enhet innenfor det han kaller for et større univers. En slik teoretisk generalisering er ofte vanlig i komparative casestudier. Karlsøy kommune betraktes i denne studien som én enhet. En slik enhet er kompleks og det er dermed innenfor dette under-enheter som i denne casestudien innebefatter aktører i karlsøysamfunnet, handlinger, oppfatninger og hendelser på mikronivå, samt under-enheter på mesonivå som innebefatter kommunen som institusjon og velferdsstatlige strukturer på makronivå. Karlsøy er en typisk fiskerikommune og det vil dermed ha likhetstrekk med og relevans for andre tilsvarende fiskerisamfunn. Likevel vil jeg hevde at Karlsøy som case er unik og skiller seg fra andre tilsvarende fiskerikommuner i landsdelen. Med tanke på at kommunen geografisk sett ligger svært nært Tromsø – en raskt voksende byregion, og samtidig som den er innlemmet i tiltakssonen til Finnmark og Nord-Troms ikke opplever befolkningsvekst gjør dette som case svært interessant å undersøke.

Denne oppgaven inngår i rammeverket til teoretisk fortolkende casestudier, der jeg ved å benytte meg at det teoretiske rammeverk og analytiske verktøyet jfr. kapittel 3 strukturer mine funn i datainnsamlingen. Andersen (1997) beskriver fortolkende studier som en anvendt vitenskap, der man bruker begreper og teoretiske sammenhenger til å oppsummere eller strukturere det empiriske materiale. Ved å benytte meg av casestudie som forskningsstrategi vil jeg kunne trekke ut essensen av en kompleksitet. Forskningsdesignet vil være å kombinere ulike metoder for å kunne gi en beskrivelse og utvikle en helhetsforståelse av kommunens utviklingsproblematikk.

4.2 Valg av metode

Valg av metode vil være å finne det verktøyet som leder meg frem til svar av oppgavens problemstilling og forskningsspørsmål. Innenfor samfunnsvitenskapelig metode skiller man gjerne mellom de to ulike metodene. Mens kvalitativ metode søker etter dybdekunnskap og vektlegger betydning, vil kvantitative metoder vektlegge utbredelse og tall. Mitt hovedfokus har vært rettet mot bruk av metodetriangulering, der bruk av kvalitative intervju i datainnsamlingen er mine primærkilder, men med et rikt omfang av tall fra SSB vil den i tillegg bære preg av kvantitativ metode. Metodetriangulering beskrives gjerne som

kombinering av kvalitativ og kvantitativ metode. En kombinasjon av kvalitativ (intervju, dokumentanalyse) og kvantitativ (Statistikk) metode er ofte nødvendig for å belyse ulike sider av et fenomen. Ved at jeg ser på Karlsøy kommune i et helhetsbilde blir dermed samfunnsforholdene komplekse, dermed har jeg ved hjelp av metodetriangulering fått kunne innhente data og ulike aspekter av kompleksiteten. Denne studien av Karlsøy kommune er basert på 20 intervjuer med aktører innad i karlsøysamfunnet, der jeg har hatt som hensikt å få deres forståelse og oppfatninger av Karlsøy kommune og dens utviklingsproblematikk. I tillegg har jeg utført en dokumentanalyse av kommunenes planstrategi 2012-2015 med det formål å undersøke hvordan Karlsøy kommune har redegjort for utviklingstrekk og utfordringer knyttet til samfunnsutvikling og prioriteringer. Tall fra SSB, bygdebøker, avisartikler, planstrategi, kommuneplan, og andre offentlige dokumenter vil fungere som bakgrunnsmateriale og sekundærkilder. Hovedkilden til mitt bakgrunnsmateriale er fra Bratrein (1994) sin bygdebok, denne kilden har vært svært omfattende og det har ikke vært mulig å yte den helt rettferdig ut med referanser. Alle dokumenter som er brukt i denne studien er offentlig tilgjengelig.

4.3 Utvalg av informanter

For meg har det vært viktig å ha et bredt utvalg av informanter, siden dette gjør det mulig å belyse ulike forståelser og oppfatninger knyttet til kommunen og dens utfordringer. Jeg så det hensiktsmessig å etablere noen rammer og hvilke aktører jeg ønsket med i studien. Informantene representerer derfor ulike stedstilhørigheter, generasjoner og posisjoner i Karlsøy kommune. For å få en best mulig spredning har jeg valgt informanter fra 3 av de 5 bebodde øyene, henholdsvis Ringvassøy, Vannøy og Reinøy. Det er to grunner til at jeg har valgt å fokusere på nettopp disse tre øyene. For det første grunnet at dette er øyer som til sammen utgjør 90 % av kommunens befolkning og for det andre på grunn av hensyn til informantenes anonymitet. Innbyggertallet på øyene Karlsøy og Rebbenesøy er lavt, og av fare for å kunne bli gjenkjent i etterkant av en eventuell deltakelse i denne studien har ført til at informanter fra disse øyene ikke er tatt med i studien. Fra hver øy har jeg valgt 4 innbyggere fordelt i aldersgruppene 18-35 og 35-65. Informantene er strategisk valgt ut i fra mitt kjennskap til de ulike aktørenes evne til å uttrykke seg, engasjement i lokalsamfunnet og vilje til å delta i studien – samt deres posisjon i karlsøysamfunnet, til sammen vil disse informantene for resten av oppgaven være beskrevet som «karlsøysamfunnet».

Jeg ønsket stemmer fra ulike posisjoner i Karlsøy kommune for å kunne skape et

helhetlig bilde av kommunen. Dermed valgte jeg å intervju informanter fra politisk og administrativ ledelse, men som i oppgaven grunnet anonymitet samlet kommer som kommunens ledelse. I tillegg har jeg intervjuet næringsaktører innen reiseliv, industri, fiskeri, jord- og gårdsbruk i Karlsøy kommune, også her er de av anonymitet lagt inn under næringsaktører. Disse er i likhet med de andre informantene strategisk utvalgt ut i fra mitt kjentskap til deres posisjon og engasjement, men også grunnet deres rolle i Karlsøy kommune. Nedenfor i *Tabell 4.3* viser en oversikt over informantene med geografisk tilhørighet og videre benevnelse i studien.

Gruppe 1 Innbygger Ringvassøy	Gruppe 2 Innbygger Vannøy	Gruppe 3 Innbygger Reinøy	Gruppe 4 Kommunens ledelse	Gruppe 5 Næring
Informant 1 Ringvassøy 35-65	Informant 5 Vannøy 35-65	Informant 9 Reinøy 35-65	Informant 13 Kommunens ledelse	Informant 17 Næring
Informant 2 Ringvassøy 18-35	Informant 6 Vannøy 18-35	Informant 10 Reinøy 35-65	Informant 14 Kommunens ledelse	Informant 18 Næring
Informant 3 Ringvassøy 35-65	Informant 7 Vannøy 18-35	Informant 11 Reinøy 18-35	Informant 15 Kommunens ledelse	Informant 19 Næring
Informant 4 Ringvassøy 18-35	Informant 8 Vannøy 35-65	Informant 12 Reinøy 18-35	Informant 16 Kommunens ledelse	Informant 20 Næring

Tabell 4.3 Oversikt over informantene

4.3.1 Den innledende kontakten til informanten

Karlsøy kommune er en liten kommune, og det kan oppleves som at alle vet om hverandre, hvilken slekts-tilhørighet man har, og hvilken bygd eller øy man kommer fra. Som Reinøyværing vil jeg i tillegg til å være forsker i egen kultur inneha en annen rolle og posisjon i dette øysamfunnet. Jeg har et nettverk, familie, venner, bekjente, nære og fjerne relasjoner til andre i øysamfunnet. Nettverket mitt av kjente og bekjente er spredt over hele kommunen, og det har ikke vært til å unngå at alle mine informanter er en del av dette nettverket. Den innledende kontakten til informantene kom på bakgrunn av at jeg har tilhørighet i kommunen ble dermed svært naturlig. Informantene ble forespurt om deltakelse i studien på sosiale arenaer, over en telefonsamtale eller e-post. Samtlige av alle informantene jeg forespurte takket ja til deltakelse og stilte seg positiv til studien.

4.3.2 Gjennomføring av intervju

Thagaard (2002) viser til at forskerens etiske ansvar i kvalitative studier knyttes til tre hovedprinsipper: Informert samtykke, konfidensialitet og konsekvenser av å delta i forskningsprosjektet. Utgangspunktet for enhver forskning er at forskeren må ha informantenes informerte samtykke, slikt har det også vært i denne studien. Informantene har fått informasjon om oppgavens tema og problemstilling, og de har vært informert om sin anonymitet og rett til å trekke seg fra studien på ethvert tidspunkt.

Til sammen 20 intervjuer utgjør primærkildematerialet, hvorav jeg har benyttet meg av ulike intervjuformer. Intervjuene ble gjennomført i perioden august 2013 – januar 2014. Jeg lot informantene bestemme tid og sted, da jeg ønsket at informantene skulle føle seg komfortabel i intervjusituasjonen. Intervjuene varte ifra 60-90 minutter, alt etter hvor mye informantene hadde på hjertet. Jeg valgte strategisk å intervju informantene i gruppe 1-3 først, for så å intervju informantene i gruppe 4-5. Dette ble gjort med tanke på å innhente perspektivene på kommunens utviklingsproblematikk fra gruppe 1-3, og samtidig som jeg allerede hadde sett nærmere på kommunens planstrategi 2012-2015 før intervju med kommunens politiske og administrative ledelse ble gjennomført. Uformelle intervjuer med informanter fra kommunens næringer foregikk under hele perioden.

Intervjuene ble på forhånd strukturert der spørsmålene var kategorisert etter tema, og rekkefølgen var i stor grad fastlagt. Ved en slik strukturert tilnærming kan man sammenligne svarene siden informantene har svart på samme tema. Intervjuene i gruppe 1-3 bestod av en kombinert kvalitativ og kvantitativ intervjustruktur. Den kvantitative strukturen av intervjuene bestod av vurderinger av kommunens infrastruktur, kommunikasjon og tjenestetilbud. Da samtlige av mine informanter svarte likt har ikke denne dataen fått noe større plass i kapitlene som følger. Det ble skissert to ulike intervjuguider ettersom jeg hadde delt opp informantene ulike grupper. I de uformelle intervjuene med næringer i kommunen ledet jeg samtalen mot de samme temaene som ble spurt om i de to intervjuguidene.

Intervjuene i gruppe 1-4 ble gjennomført som formelle intervju og intervjuene i gruppe 5 var uformelle intervju. Grunnen til at intervjuene i gruppe 5 ble utført på denne måten var av den årsak at aktørene hadde travle dager og dermed måtte våre samtaler skje når det ble rom for tid. 19 av intervjuene var gjennomført «ansikt-til-ansikt», mens jeg med 1 informant fra administrativ ledelse, var grunnet presset timeplan nødt til å benytte meg av et datastøttet intervju utført via e-postkorrespondanse. 10 av intervjuene ble utført med meg og informant alene, mens de resterende 9 intervjuene ble utført i gruppe intervju på henholdsvis

2 og 3 informanter.

Informantene har under intervjuene vært engasjert i kommunens utvikling, og de har fått fortelle sine historier uten for mange avbrytelse fra min side. Ved å ha gruppeintervju på om lag halvparten av intervjuene fikk informantene fulgte opp hverandre sine svar, samt diskutere svarene seg imellom og gå i dybden i temaene som ble tatt opp. Denne formen for intervju hadde en større effekt sett i forhold til intervjuene som ble tatt «ansikt til ansikt», der jeg i mye større grad bidro til å sette samtalen i gang. Ved å ha *uformelle* fremfor *formelle* intervju med aktører i ulike næringer i kommunen har jeg ikke fått samme effekt sett i forhold til de andre, da de uformelle intervjuene ofte falt ut i hverdagslig prat.

Intervjuene i gruppe 1-4 ble tatt opp med lydopptaker og kort tid etterpå ble essensen av intervjuene trukket ut og kategorisert under følgende tema: Kommunens tjenestetilbud, bostedsattraktivitet, samhold, identitet, infrastruktur og kommunikasjon, kommunen som samarbeidspartner, plan- og prosjektarbeid, lederskap og evne til omstilling. For informantene i gruppe 5 ble svar og diskusjoner vi hadde rundt tema notert under samtalen, og deretter kategorisert under samme tema som beskrevet ovenfor.

4.3.3 Feltsamtaler og observasjon

I tillegg til intervjuene har jeg som hatt flere feltsamtaler og feltobservasjon innad i Karlsøysamfunnet som er verdt å nevne. Noen av disse har blant annet vært med innbyggere fra øyene Karlsøy og Rebbenesøy som ikke er representert i intervjuene. I et lite øysamfunn der det nærmest kan forstås som at alle kjenner alle har interessen for denne masteroppgaven til tider vært overveldende og responsen fra flere av kommunens innbygger har ført til at jeg gjennom samtaler har fått et bredere innblikk i flere av befolkningens oppfatninger og forståelse av kommunens utviklingsproblematikk. Deres oppfatninger og forståelse er for øvrig i en svært stor grad samsvarende med mine funn gjennom intervjuer med informantene. Jeg videre hatt mange interessante samtaler med *utflytta-øyfolk* gjennom hele forskningsprosessen. Diskusjoner vi har hatt har bidratt til opphav av oppgavens tema, grunntanker bak problemstilling og forskningsspørsmål. Å diskutere utviklingsproblematikken i et perspektiv sett utenfor kommunens grenser har vært svært fruktbart. Innenfor tematikken knyttet til identitetsutvikling i Karlsøy har samtaler med denne gruppen fått plass i denne oppgaven.

4.4 Dokumentanalyse

Ved siden av intervjuer har jeg også gjennomført en dokumentanalyse av Karlsøy kommune sin planstrategi 2012-2015. Dette er gjort for å få innblikk i kommunens redegjørelse for utviklingstrekk og utfordringer knyttet til samfunnsutvikling og prioriteringer. I tillegg har arbeidet med å skaffe bakgrunnsmateriale ført til at jeg har kommet over ulike offentlige dokumenter som har relevans for oppgavens tema, og vil dermed få plass under enkelte deler av oppgaven. Herunder går avisartikler, bygdebøker og andre offentlige dokumenter vedrørende Karlsøy kommune. (Grønmo, 2007:121) beskriver hvordan skrevne kilder er forfattet med en bestemt hensikt og satt inn i en gitt kontekst, der har dernest vært viktig for meg å lese og tolke disse kildene ut ifra produsentenes motiv og interesser.

4.5 Forsker i egen kultur

Å tiltre en rolle som forsker i egen kultur og dermed å være på «hjemmebane» har vært utfordrende og lærerikt. Utfordrende i den grad at jeg har tredd inn i en rolle som var uvant og som jeg dermed ikke tidligere var kjent med, og som jeg samtidig tredde inn i den fremfor noen jeg kjenner. Jeg har forsøkt i det gjennomføringen av intervjuene har pågått å være åpen, interessert, spørrende og nysgjerrig, samt etter at intervjuene har vært ferdig tredd ut av rollen igjen og respektert deres synspunkter. Prosessen har vært lærerik og jeg har fått ervervet meg gode erfaringer.

Thagaard (2002:76) fremhever hvordan man som forsker i egen kultur har felles erfarings- og kunnskapsbakgrunn og hvordan dette kan føre til problemer med å stille spørsmål ved forhold som innenfor kulturen er selvsagt. For å oppnå en forståelse av kulturen vil det «selvsagte» være viktig for en utenforstående, og det fremheves dermed viktigheten med å kunne se sin egen kultur i andres øyne. Tanken bak *å se sin egen kultur i andres øyne* har stått sentralt i arbeidet med masteroppgaven og på bakgrunn av at jeg har vært bosatt i en annen kommune de siste ti årene har jeg kunnet distansere meg fra spørsmål jeg har stilt informanten, da jeg selv ikke bor i kommunen lengre. Likevel må jeg erkjenne at ved å inneha ulike roller i kommunen som har vært studert, og har ulik tilknytning til informantene, gjør at resultatet ville blitt annerledes dersom en annen skulle gjort en undersøkelse på samme tema og forskningsfelt.

Karlsøy kommune har status som omstillingskommune (2010-2014) og arbeider med et fireårig omstillingsprogram. Våren 2013 ble jeg av Karlsøy kommunestyre, som var eier av

omstillingsprogrammet, satt inn i styret som representant for ungdom- og unge voksne. Parallelt med min rolle som styremedlem har jeg i samme periode vært engasjert i ulike prosjekter i omstillingsarbeidet i kommunen. Mitt arbeid innenfor dette har ført til at jeg har ervervet meg en større kunnskap og forståelse ovenfor utfordringer som kommunen står ovenfor. Ved siden av at masteroppgaven belyser den befolkningsmessige stagnasjon, og manglende vekst eller stabilitet, er forskningsspørsmålene dreid i retning mot hvilke rolle kommunen har / har hatt som lokal samfunnsutvikler. Dermed ble jeg i tillegg til forsker i egen kultur, også aktør i eget felt. Ved at jeg ble en aktør i Omstillingsprogrammet fikk jeg en innsikt fra innsiden over hvordan kommunen arbeidet med omstilling og utvikling. Like viktig vil det være å bemerke at jeg nå også fikk en innsikt fra innsiden over hvordan plan- og utviklingsarbeidet i kommunen blir oppfattet fra "karlsøysamfunnet". Jeg har ikke opplevd dette som problematisk i forhold til mine informanter. Informantene har kunnet gitt meg kritiske perspektiver, snakket åpent og fritt knyttet til spørsmål rundt kommunens rolle som samfunnsutvikler og arbeidet med omstillingsprogrammet. Jeg opplevde det problematisk når jeg skulle bearbeidet materialet som omhandlet omstillingsprogrammet, dermed har dette fått en svært liten plass i oppgaven. Jeg har likevel forsøkt å gjengi informantenes perspektiver på best mulig måte. Jeg har i løpet av denne forskningsperioden oppholdt meg i lengre perioder i Karlsøy kommune og dermed har innsamling av bakgrunnsmateriale og data har foregått gjennom hele perioden. Prosessen rundt innsamling av data har vært svært interessant og ikke minst lærerikt. Jeg har ervervet meg større kunnskap over Karlsøy kommune sin rike forhistorie i perioden jeg har arbeidet med denne masteroppgaven, enn hva jeg ervervet meg gjennom alle de årene jeg har vært bosatt i kommunen. I tillegg har arbeidet med bakgrunnsmateriale og «øy-hopping» i denne prosessen gjort meg mer geografisk og demografisk kjent i kommunen - på land og så vel som i hav.

4.6 Reliabilitet og validitet

Datainnsamlingen har vært en lang prosess og det har gått mye tid på å finne frem til data som er relevant. Grønmo (2007:217), hevder at man konstruerer data på grunnlag av relevant informasjon som man skaffer fra ulike kilder, og at datamaterialet skapes av sosial konstruksjon. Reliabilitet og validitet blir dermed sentrale kriterier for hvorvidt dataen har kvalitet. Reliabilitet eller troverdighet viser til dataens pålitelighet og validitet viser til dataens gyldighet i forhold til problemstillingen som belyses.

Ved at studien er gjort i min hjemkommune har mitt utgangspunkt for å skrive denne

masteroppgaven vært bygget på mine mange år som reinøyværing. Jeg har erfaring og kunnskap knyttet til ulike steder og bygdesamfunn i kommunen. Hele veien fra valg av problemstilling og til ferdigstilling av masteroppgaven har vært knyttet tett opp mot meg som person, mitt forhold til kommunen, min oppfattelse og forståelse av øyriket. Dette har preget min prosess med arbeidet og det har til tider vært svært vanskelig å forholde seg objektiv i forhold til prosessen med innsamling av data, tolking og analyse. Jeg har vært bevisst på dette fra start til slutt, og det har under prosessen vært viktig og reflektert over min rolle som forsker i egen kultur og hvordan dette kan påvirke resultatet.

På bakgrunn av at Karlsøy kommune har et lavt innbyggertall valgte jeg å anonymisere samtlige av mine informanter. Dette har ført til at noen av stemmene som burde ha vært sterkere vektlagt ut ifra informantenes posisjon i karlsøysamfunnet ikke kommer tydelig nok frem. Jeg kom til det punktet der jeg måtte velge mellom hensyn til datamaterialets troverdighet og informantenes hverdag i etterkant av denne studien. Etter min mening har det vært viktigere å ta hensyn til informantene enn materialets troverdighet, siden alle informantene inngår i et lite lokalsamfunn. I tillegg har jeg av hensyn til informanten valgt å kun presentere dem i form av bosted og alderskategori. Etter at datainnsamlingen var ferdig så jeg grunn til å fjerne kjønn på informantene, da informantene kunne ha blitt gjenkjent i etterkant av denne studien.

Jeg har i ettertid sett at mitt kjennskap til informantene har vært positivt for studien, og jeg føler med at jeg har bevisst og strategisk valgt nettopp disse informantene, så har masteroppgaven fått et bredt spekter av stemmer fra karlsøysamfunnet. I tillegg har jeg grunnet min tilhørighet til Reinøy fått oppholde meg i lange perioder i forskningsfeltet. Ved at jeg har kunnet oppholde meg i lange perioder i Karlsøy under forskningsprosessen har jeg kunnet få et bredt datamateriale i form av mange intervjuer og dermed også kunne fått den informasjonen som var nødvendig for å belyse problemstillingen. Med tanke på tidsrammen rundt arbeidet med en masteroppgave, vil jeg hevde at det ville ha vært svært vanskelig å få tilgang på et slikt antall informanter uten å ha hatt den tilknytningen til kommunen og dermed større tilgang til feltet slikt jeg har hatt.

5 Et lokalsamfunn i transformasjon

Bilde 1: Fyret på Vannøya med utsikt over øyriket.

Til hvert et fjerntliggende sted, til hvert et hus, fjøs og naust har globaliserings- og moderniseringsprosesser funnet veien. Gjennom en høy grad av utforming i en dynamisk bevegelse mellom lokale og globale tendenser er verden blitt mindre, parallelt med at liv og virke langs kysten i Karlsøy, så vel som i resten av Nord-Norge har vært i endring. Framveksten av velferdsstaten, utdanningssystemet og en omfattende strukturrasjonalisering av jordbruk, skogbruk og fiskeri har satt øyriket i Karlsøy under press. Som følge av de samfunnmessige endringene er dagens Karlsøy et ganske annet samfunn enn det det var for bare noen generasjoner tilbake. I dette kapittelet vil jeg undersøke problemstillingens forskningsspørsmål: *I hvor stor grad har næringsmessige strukturendringer spilt inn på befolkningsutviklingen?* Her vil jeg beskrive hvordan sentrale endringsprosesser har påvirket befolknings- og næringsutvikling i Karlsøy kommune.

5.1 En tid i endring

“Stillheten er bygdas først sykdomstrekk. Stillheten leter seg dypere og dypere inn i mørket. En usunn ro, en avventende taushet – bygdedøden. Hva betyr røtter og kjærlighet for menn bak fjerne skrivebord? Menn som bygger det nye Nord-Norge av respateks og lett betong. Det er ingen rubrikk for sjanser i statens store regnestykke. Ingen rubrikk for solnedgang i hvite netter. Stillheten henger tung over Karlsøy – og stillheten venter.”
(NRK, 1970)

Dette er en beskrivelse av en av de mindre øyene i kommunen, det tidligere kommunesenteret Karlsøy, et øysamfunn som på 60/70-tallet kjempet en kamp for sin tilværelse og framtiden. Med fraflytningsmidler gitt av stat og kommune forlot store deler av befolkning stedet og til gjengjeld skulle ingen framtidige offentlige investeringer forekomme på øya. Karlsøy ble likevel ikke fraflyttet, og i stedet for det tradisjonelle fiskebonde-samfunnet skulle øya i en periode nærmest gjenoppstå, nå som et sted for tilflyttede idealistiske ungdommer. Med et ønske om å stå imot og kjempe mot storsamfunnets verdier og leve et alternativ liv – et liv som ikke var under de verdiene som staten og kapitalismen ønske, ble Karlsøy i denne perioden stående som et symbol på kampen mot sentralisering og mot EU - som et symbol mot kapitalismen og bygdedøden.

Livet på Karlsøya kom imidlertid ikke til å representere et varig unntak fra de rådende tendenser til sentralisering og avfolkning av små bygdesamfunn, og i dag (2014) er beskrivelsen av en stillhet som henger tung over øya fortsatt gjeldende, og den har tilsynelatende med tiden spredt seg utover flere øyer i havgapet.

I tiden etter 2.verdenskrig og i takt med framveksten av den norske velferdsstaten opplevde Nord-Norge, så vel som resten av landet en rekke endringer i samfunnsliv, bosetting, næringsliv og samferdsel. I nyere nord-norsk historie har tiden rundt 1950 blitt stående som et tidsskille, et hamskifte for den nordlige landsdelen. Gjennom statstilskudd til grunnlagsinvesteringer i landsdelen ønsket sentrale myndigheter å endre den økonomiske strukturen ved å få befolkningen over fra kombinasjonsdrift jordbruk – fiske - *fiskarbonden*, til å ta del i en moderne og industrialisert verden. Det tradisjonelle og desentraliserte fiskarbonde-samfunnet med et tilpasset og utbygd samfunnssystem, oppbygd av sjølforsynte hushold, bygder med små skoler og fiskevær, alt basert på sjøforbindelse måtte nå konkurrere med tilbudet i sentralt lokaliserte og moderne steder. Et statlig utbyggingsprogram, et ønske om å endre strukturen i landsdelen, også kalt Nord-Norgeplanen (1951-1952) førte med seg en sterk sentralisering fra bygd til by.

5.1.1 Sentraliseringsprosess

Bratrein (1994) deler utviklingen i Karlsøy for perioden etter 2. verdenskrig og fram til midten av 80- tallet i to, der det i først del var en omfattende folkeflytting, utenfor så vel som innenfor kommunes grenser. I den samme periode opprettholdt man en ensartet yrkesstruktur. I andre del stabiliserte bosetningen seg og det ble en endring i det økonomiske- og sosiale liv. Kommunen opplevde en utbygging av et offentlig tjenestetilbud, infrastruktur og kommunikasjoner.

Ved kommunesammenslåingen i 1964 fikk man et nytt kommunesenter. Det ble den gang lagt til Hansnes på Ringvassøy – nord i Langsundet. De tidligere kommunesentrene på Karlsøya og Helgøya klarte ikke å opprettholde samme bosetting etter kommunereguleringen. Helgøy som engang var et rikt handelssted i nord med dampskipanløp, post og sentrum ble med tiden fullstendig fraflyttet, samme skjebne opplevde tidligere befolkede øyer som Nord-Kvaløy, Grøtøy og Hersøy. Avvikling av bosetningen på flere av disse øyene forgikk over flere år. På Nord-Kvaløya varte flytteprosessen gjennom fire tiår, litt etter litt forlot innbyggerne øya og på midten av 80-tallet var en æra over – fergesambandet ble avviklet og det var ikke lenger en infrastruktur som tilsa at bosetting var mulig. Disse stedene brukes nå i dag kun som fritidssted av etterkommere av tidligere øyboere. Karlsøya sin skjebne som tidligere er blitt beskrevet led i likhet med Helgøya store befolkningsmessige tap. Det nye kommunesenteret Hansnes opplevde en sterk befolkningsvekst i denne perioden, og inn til Hansnes ble det etablert fergeforbindelser både fra Vannøya, Karlsøya og Reinøya.

En sentraliseringsprosess på et lokalt nivå var til stede og befolkningen trakk seg sammen til sentrale bygder i kommunen som lå langs veien, og særskilt til dit fiskeindustri stod sterkt. Bratrein (1994) viser til at befolkningen fra yttersida av kommunen trakk innover til nærmeste bygd med et utbygd veinett. En viktig årsak til fraflytningen fra kommunens mange bygder var nettopp utbygging av infrastruktur og kommunikasjon – og at folk flest fikk råd til å kjøpe privatbil. En omlegging fra sjøtransport til landtransport førte til at flere bygdene som var bygd opp baserte på sjøveien, nå ble stående uten infrastruktur og samfunnsgoder.

«Så en dag braut den første familien opp fra fjorden. De ville ikke lenger vente på samfunnsgoder som andre hadde, men som her ikke syntes å være innen rekkevidde. Og flytteprosessen fortsatte. De fleste fôr til Burøysund, Hamre, Reinsvoll eller Tromsø, enkelte enda lengre. I 1970 var det bare en familie igjen.

Så forfalt husa. Først falt fjøsene og nausta ned, sia våningshusa. Bare noen få står igjen. Det var for tungvint å holde husa ved like. I stedet kom hyttene – 11 i alt.»

(Bratrein, 1994:138)

Veien kom aldri frem til bygda Skipsfjorden på Vannøy og dermed ble også denne bygda avfolket på 70-tallet. Skipsfjorden er bare et eksempel på kommunens mange bygder som opplevde at samfunnsgodene kom for sent og dermed ble avfolket. For de bygdene som ikke fikk vei var det svært vanskelig å opprettholde bosetting. Et desentralisert skolesystem med skoler rundt om i bygdene ble endret i takt med utbygging av veinettet, det samme gjaldt for post og telefonstasjoner.

«På godt og ondt har hver enkelt av oss som lever i dag vært delaktig i disse omveltninger. Det betyr ikke at vi har vært passive tilskuere til utviklinga. I stor grad har vi selv vært med å forme det nye samfunn, ved valg vi har foretatt, eller de beslutninger vi har vært med å påvirke.

Et forholdvis stabilt fiskerbondesamfunn, bygd opp omkring nokså ensarta bygdelag er blitt revet opp med røttene, og vi ser enda ikke helt klart hva vi har fått i stedet, eller hva slags samfunn det er vi kommer til å få»

(Bratrein, 1994:209)

Bratrein (1994:121-124) viser gjennom det han kaller for «*Et samfunn i oppbrudd*» endringene som har funnet sted i Karlsøy i perioden 1950 og frem til midten av 80-tallet. Han beskriver et øyrike som har gått gjennom store omveltninger innenfor blant annet bosetting, samfunns- og næringsliv. Mange kamper for å redde bygder og øyer ble utkjempet der noen vant, fikk vei og strøm, mens andre tapte og stod uten samfunnssteder. I dag (2014) kjempes det fortsatt kamper i de mest utsatte bygdene for å kunne opprettholde bosetting.

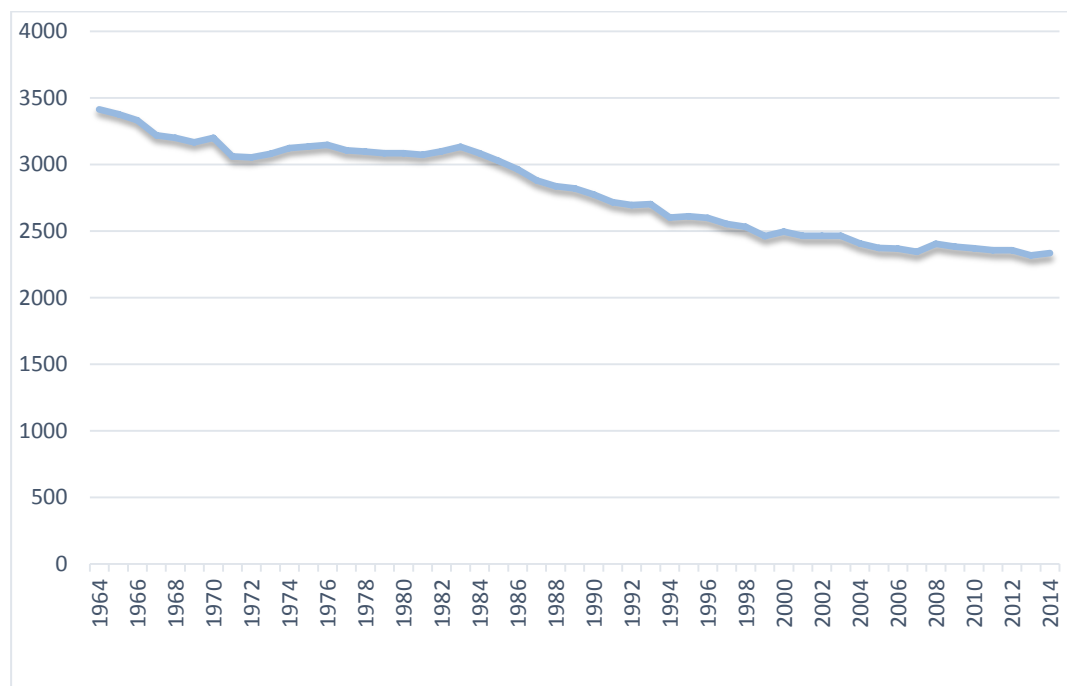
5.2 Befolkningsutvikling 1964-2014

Aarsæther og Nyseth (2011: 59-60) viser til hvordan befolkningsutviklingen i landsdelen har hatt tre ulike utviklingsforløp. *Kunnskapsbyene* i nord har hatt en sterk befolkningsvekst, *industribyene* har vært preget av stabilitet eller nedgang, mens samfunn preget av fiskeri har hatt en betydelig tilbakegang. Dette hevder det er et paradoks, der fiskerisamfunn som i utgangspunktet besitter de økonomiske forutsetningene som tilgang på rike fiskeressurser, gode mulighet for fiske- og kystturismen og havbrukslokaliteter for å kunne være attraktiv og

vekstkraftig, samtidig har utfordringer med å opprettholde et visst befolkningstall. Dette paradokset finner vi igjen i Karlsøy kommune, en fiskerikommune som har utfordringer med å opprettholde stabilisere folketallet.

Perioden 1964 - 2014 kjennetegnes av store demografiske omveltninger for Karlsøysamfunnet. Kommunen har i denne 50-årsperioden hatt en befolkningsreduksjon på over 1000 innbyggere. Innbyggertallet ved den nye Karlsøy kommune i 1964 var på 3414 innbyggere (SSB, 2014a), dette tallet er det høyeste innbyggertallet kommunen noensinne har hatt. Nedgangen i innbyggertall sammenfaller i stor grad med framveksten av velferdsstaten og strukturrasjonaliseringen i fiskerinæringen som var satt i gang allerede på 50-tallet, og som kommunen fikk merke den største effekten av på 1960-tallet.

Jamfør figur 5.2 som viser befolkningsutvikling i Karlsøy ser man at kommunen har hatt en jevn befolkningsnedgang i en 50-års periode. I 1970 hadde kommunen 312 utflytninger og kan blant annet forklares med at innbyggerne på Karlsøya fikk fraflytningsmidler etter at kommunestyret den gang vedtok at øya et fraflytningssted. I tillegg var det flere innbyggere på de andre øyene som så muligheten til bedre levevilkår andre steder både i og utenfor kommunen. På tross av at kommunen mistet 312 innbyggere fikk kommunen samme år 154 nye innbyggere. Flere av disse var slikt tidligere nevnt ungdommer som bosatte seg på Karlsøya. Samlet sett hadde Karlsøy kommune en folketilvekst på -158. Dette har også vært den mest negative folketilveksten i kommunens historie. (SSB, 2014a)

Figur 5.2: SSB 2014a

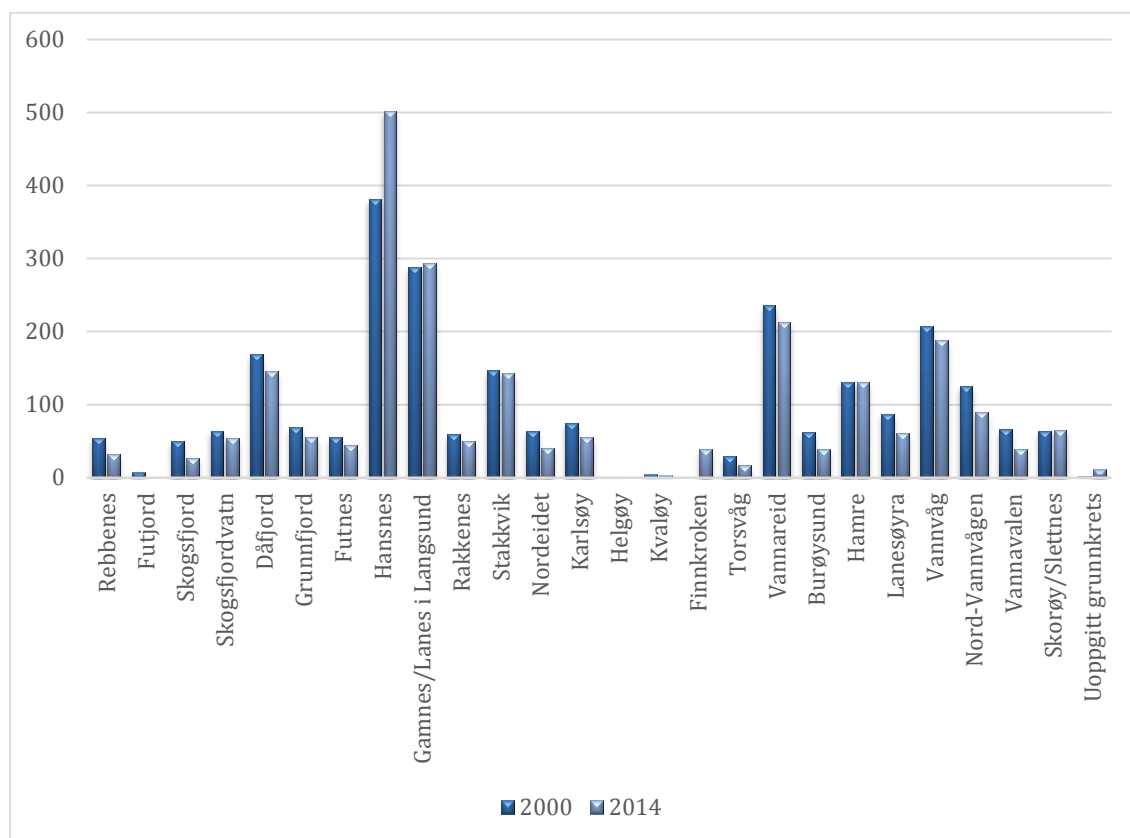
Karlsøy opplevde en liten tilflytningsbølge på begynnelsen av 70-tallet og kommunen opplevde i 1972 for første gang en folketilvekst på +7. Fra 70-tallet og frem til begynnelsen av 80-tallet hadde kommunen en liten oppgang i folkemengde og folketallet var tilnærmet stabilt i denne perioden, men nedgangen ble igjen tydelig fra 1983.

I 1989 åpnet Kvalsundforbindelsen som førte til at kommunen fikk en enklere tilgang til Tromsø-regionen, noe som mange trodde ville føre til en økt tilflytning til Karlsøy. Man kan imidlertid ikke se spor av noen folketilvekst på statistikken dette året, årene før eller årene som fulgte. Selv ikke under plan- og byggeprosessen kan man se at selve tunnel-prosjektet høstet gevinst i form av økt folketall.

I 1990 ble kommunen lagt inn under tiltakssonen for Finnmark og Nord-Troms, men selv ikke vekst på bakgrunn av dette kan sees på statistikken. Siden 1983 og fram til 2012 har kommunen hatt en betraktelig stor reduksjon på 23,7 % og gått fra 3085 til 2355 innbyggere. I 2008 var det en ny kommuneregulering og deler av Reinøya som var tilhørende til Tromsø kommune ble nå overdratt til Karlsøy. Dette innebar at kommunen fikk om lag 50 nye innbyggere. Siden den gang og frem til i dag har nedgangen fått fortsette. Folketallet i kommunen ved inngangen til 2014 var på 2334 (SSB, 2014a).

5.2.1 Endring i bosettingsmønster

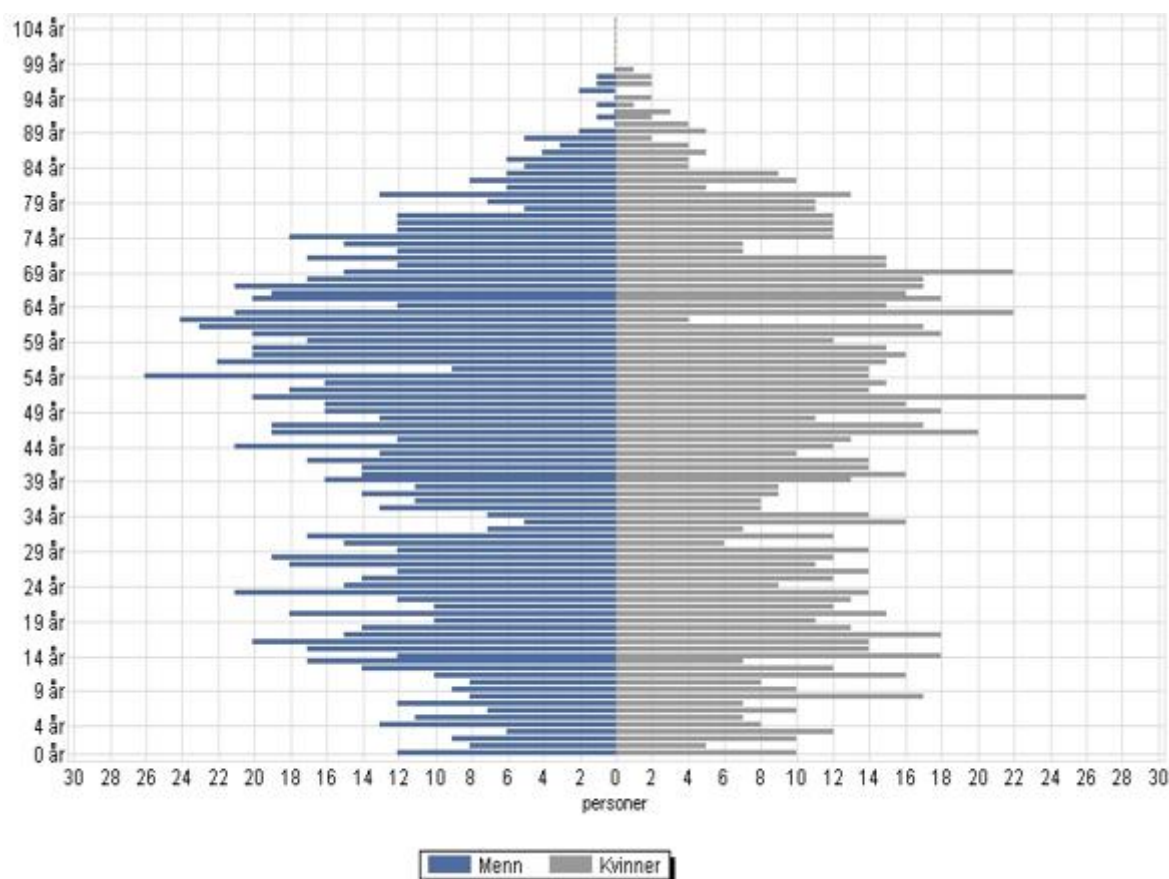
Bosettingsmønstret i 50-årsperioden 1964-2014 har endret seg fra en svært spredt bosetting fordelt på flere bygder og øyer til en tettere bosetting på færre øyer, men i større bygder. Bosettinger i øyriket oppstod der det var forutsetninger for å ha et levestruktur, og i dag kan man se tegn etter bosetting på yttersiden av kommunen, nært havet med dens ressurser. Sentraliseringsprosessen avfolket disse stedene for flere år tilbake, sentraliseringsprosessen som fortsatte på et lokalt nivå har tilsynelatende fått fortsette. I løpet av de siste 14 årene har bygdene som tidligere var preget av en sterk fiskeindustri gått tilbake, mens Hansnes og Gannes er de eneste grunnkretsene som har opplevd vekst. *Jamfør figur 5.2.1* ser vi at samtlige av alle grunnkretsene på Vannøy har hatt nedgang, og kun Hamre og Skorøy/Slettnes ser til å opprettholde en stabilitet. Det er svært interessant å se hvordan Vannavalen, Vannvåg, Vannareid og Torsvåg har gått tilbake i løpet av denne perioden. Disse stedene på Vannøy har vært særskilt sterke på fiskeri- og fiskeindustri. Rebbenesøy og Karlsøy har mistet om lag halvparten av sin befolkning i løpet av disse 14 årene. På Reinøy har man forholdsvis hatt et stabilt befolkningstall i bygda Stakkvik, men samtlige av de andre bygdene på øya har mistet om lag halvparten av befolkningen

Figur 5.2.1: SSB 2014d

5.2.2 Endring i befolknings sammensetning

Befolkningsnedgang gjennom flere år har ført til at kommunen har en svært skjev kjønns- og alderssammensetning. Det er i dag flere menn enn kvinner bosatt i kommunen, og det er en betydelig større andel av befolkningen i alderen 45-69 år mot 15-44 år, noe som tyder på en rådende tendens til forgubbing i Karlsøy. Det er adskillig færre kvinner i fruktbar alder og dette lar seg forgrene med at det blir født færre barn. De siste årene har antall døde vært større enn antall fødte i Karlsøy. Dette har ført til en ond sirkel for øyriket og Karlsøy kommune har hatt negativt fødselsoverskudd de siste ti årene (SSB, 2014a).

Figur 5.2.2: SSB 2014a

Den største årsaken til forekomsten av skjev kjønns- og alderssammensetning er at ungdommen må forlate kommunen når de skal ta utdanning, og et fåtall av ungdommen vender tilbake igjen til Karlsøy. Brox (2011) hevder utdanningssamfunnet har gjort utdanning over den ordinære tiårige skole allment tilgjengelig, og mens ungdommer til stadighet tar en høyere utdanning så arbeides det ikke med å forbedre ungdommens jobbmuligheter i distriktene. Utdanningssystemet fører dermed til at ungdommen flytter vekk fra kommunen. (Brox, 2011:158) Denne tendensen ser vi også i Karlsøy kommune, og der andelen ungdommer som flytter fra Karlsøy og blir værende på nye steder er i dag for stor til at de gjenværende og tilbakevendte ungdommene klarer å kompensere for den negative flyttebalansen.

Tallet på barn, ungdom og unge voksne går nedover i Karlsøy. Barnekullene som skal danne grunnlag for skoledrift er etter hvert blitt forurolige små. I 2011 ble det født 17 barn, mot 34 så sent som i 1997 (SSB, 2014a). At Karlsøy har et økende antall eldre er en utvikling som gjenspeiler seg over hele landet grunnet bedre helse og vi lever stadig lengre. Dersom denne utviklingen vedvarer over tid vil majoriteten av den nåværende befolkningen i Karlsøy vil være i eller nær pensjonsalder i 2030. Med en aldrende befolkning og et minskende antall

barn tilsier dette at behovet for kommunale tjenester innfor barnehage, skole og eldreomsorg endres. Lave barnetall har allerede medført flere skolenedleggelse og sammenslåing av skole- og barnehage tilbud til oppvekstsenter. *Netto innflytning helst av yngre er derfor en forutsetning for å stabilisere folketallet.*

5.3 Næringsmessig transformasjon

De økonomiske rammevilkårene har i tiden etter 2.verdenskrig endret karakter og den gamle yrkeskombinasjonen med fiske og gårdsdrift har i denne perioden utviklet seg til spesialisering innenfor et felt. I Karlsøy kommune gikk yrkesspesialiseringen hardest utover gårds- og jordbruket, og kommunen fikk flere helårsfiskere. Kombinasjonsyrket – *fiskarbonden* har med årene forsvunnet. I 1950 arbeidet hovedmengden av de arbeidsføre i kommunen i jordbruk og fiske. Med yrkesspesialiseringen var det flere i perioden etter 1950 som gikk over til å bli helårsfiskere I 1970 var tallet gått ned til 308 arbeidsføre i jordbruk, og kun 10 år etter var tallet redusert til 159. I 1970 arbeidet 467 karlsøyværing i fiskeyrket, mens det i 1980 var falt ned til 340 (Bratrein, 1994:179-180).

Framveksten av velferdsstaten førte med seg nye reformer og kommune-Norge ble en viktig leverandør av offentlige tjenester og service. Kommunen ble gitt lovpålagte oppgaver innenfor blant annet skole, helse- og eldreomsorg, noe som igjen førte til en økt utbygging av det offentlige og kommunale tjenestetilbudet. En slik utbygging førte videre til at man fikk en økning av antall ansatte i den kommunale sektoren og skapte dermed rom for kvinnelige arbeidsplasser. Flere kvinner i Karlsøy kom i denne perioden ut i arbeid, noe som betydde at man bedret husholdningsøkonomien. Nye skolereformer ble innført og skolestrukturen endret karakter og skulle med tiden føre til det utdanningssamfunnet vi har i dag. I 1970 hadde 19,6 % av innbyggerne i Karlsøy en utdanning høyere enn grunnskolenivå. Ti år senere var det steget til 23 % og i 2012 var det steget frem til 49 %. Karlsøy har likevel i flere år hatt et svært lavt utdanningsnivå sett i forhold til landet for øvrig (SSB, 2013)

5.3.1 Fiskerinæringen i endring

I 1990 innførte myndighetene fartøykvoter også i den minste størrelseskategorien (under 11 meter), noe som satte varige spor i fiskerinæringen. Store investeringer hadde blitt lagt i trålflåten, og i Nord-Norge der den tradisjonelle kystflåten stod sterkt måtte man nå konkurrere mot sterke industrielle foretak og rederier som eide trålerne. I tillegg oppstod det

en forskyvning av det geografiske tyngdepunktet, og kystflåten måtte nå stille seg til side og se på at hav- og trålflåten nærmest overtok ressursene. Overgangen til et rettighetsbasert fiske betydde tap av ressursandeler for landsdelen. For landsdelen utgjorde ressursandelen for torsk, hyse, sei og sild 73 % i perioden 1980-84. I 1995-97 var andelen gått ned til 47,5 %. (Jentoft, 2001:28) Strukturrasjonalisering og innføring av fartøyskvoter førte i Karlsøy kommune blant annet til at man gikk fra sjarkfiske i egen båt til færre, men større båter. Den tradisjonelle tilpasningen i fiskeriene ble satt under press, blant annet med at trålflåten utviklet seg i en moderne retning med ny teknologi og dermed hadde en større sjanse til å vinne i kampen om stadig knappe fiskeressurser.

“Fiskerinæringen i kommunen sliter med rekruttering av ungdommen. Det er svært få som gjør som i “gamle” dager og går rett på båt når de er ferdig på skolen. Fiskeyrket er ikke status lenger, slikt det var før. I tillegg skal du ha kapital til å kjøpe deg båt og kvote – kvotene er jo dyrere enn båten.”
(Informant 7)

Fiskerinæringen står i dag ovenfor utfordringer. I Karlsøy har antall fiskere og fartøy vært minkende. Rekruttering til fiskeriryket i Karlsøy har til dels vært fraværende den senere tiden. Endringer og omstruktureringer i fiskeflåten har ført til at det har vært svært vanskelig for de unge som ønsker å ta del i denne næringen. I perioden 1990 og frem til 2013 har det i Karlsøy vært en nedgang fra 290 til 111 registrerte fiskere som har dette som hoved yrke, og 137 som hadde fiske som biyrke i 1990 mot 45 i 2013. Registrerte fiskefartøy i kommunen har gått drastisk ned fra 319 til 141 fartøy i løpet av perioden 1990 til 2013. Men av dagens 141 registrerte fiskefartøy i kommunen er det kun 56 av disse som har kvoter¹. De resterende fartøyene er «småsjarker» og fisker dermed i åpen gruppe.

Men det har ikke bare vært endringer i fiskerinæringen, men også fiskeindustri. Kommunen har arbeidsinnvandring til samtlige øyer, primært fra EU/EØS områder. Av denne gruppen som består av 144 mennesker er flesteparten sysselsatt i fiskerinæringene. Det er registrert 48 innvandrere fra områder utenfor EU/EØS. Kommunen har til sammen 192 innvandrere (SSB, 2014b) og disse har igjen gitt Karlsøy nye innbyggere med 14 barn etter tilflytting til kommunen. Det lave barnetallet i forhold til hele gruppen er en indikasjon på at denne tilflyttergruppen bare vil være i Karlsøy så lenge jobbmuligheten er gode.

Arbeidsinnvandringen i kommunen anses som viktig for å holde liv og rører i

¹Opplyst fra fiskeridirektoratet på forespørsel 11.01.14

bygdene, men også for å fylle det arbeidet som ikke anses å være attraktivt for karlsøysamfunnet, og dermed er utenlandsk arbeidskraft i ferd med å bli nødvendig. Tilflytningen bidrar til å holde et visst folketall stabilt, men som flere av informantene påpeker så er dette også en gruppe som kun oppholder seg i sesongperioder i kommunene. Flere påpeker at fiskeindustriene har utviklet seg dit at den kun består av utenlands arbeidskraft, og at integrering i lokalsamfunnet og norsk opplæring er svært ønskelig for å få de til å bli, og da særskilt på Reinøya og Vannøya der arbeidsinnvandringen står sterkt.

5.3.2 En tid i krise

Den ensidige næringsstrukturen i Karlsøy har vist seg sårbar, spesielt ovenfor endringer og omstruktureringer i fiskerinæringen. Kommunen har i løpet av de siste 10 årene opplevd at flere hjørnesteins bedrifter har forsvunnet og dette har ført til ringvirkninger i samfunnet som blant annet arbeidsledighet og fraflytning, særskilt i de bygdene der bedriftene stod sterk.

“Konkursene rammet oss hardt, og det er faren med å eie mye i en liten kommune. Dette var våre hjørnesteinsbedrifter og vi forstod ikke konsekvensene av konkursen før det var en realitet. Det var en tung tid for oss som kommune og lokalbefolkning.”
(Informant 15)

Dåfjord Laks på Ringvassøya som i sin tid produserte 20.000 tonn matfisk med sine 28 konsesjoner i Troms og Finnmark var et av Nord-Norges største oppdrettsanlegg. Selskapet hadde egne slakterier og forfabrikker og produserte smolt som dekket 25 % av eget behov. I tillegg hadde selskapet en heleid virksomhet i Irland. Konkursen til Dåfjord Laks i 2003 medførte et tap på 30 arbeidsplasser i Karlsøy og et tap til sammen 250 arbeidsplasser i Nord-Troms og Finnmark. En stor og viktig epoke for næringslivet i Karlsøy og Nord-Norge var over. Bankene overtok selskapet og det ble i ettertid kjøpt opp av vestlandsfirmaet Lerøy Seafood Group ASA. De dannet Lerøy Aurora AS og har i dag oppdrettskonsesjonene i Karlsøy kommune, men lakseslakteriet er borte og dermed de fleste arbeidsplassene.

AS Vanna på Vannøya som i likhet med Dåfjord Laks var en hjørnesteinsbedrift i kommunen hadde flere produksjonsanlegg i Karlsøy kommune. Selskapet opplevde nedgangstider i samme periode som Dåfjord Laks gikk konkurs, og AS Vanna ble kjøpt opp av det islandske fiskerikonsernet GPG. Idyllen med fjern-lagring for GPG varte ikke lenge,

da det allerede i 2008 gikk konkurs og man hadde nok et tap av arbeidsplasser, denne gangen rammet det totalt 80 arbeidsplasser i kommunen. I den senere tid ble dette kjøpt opp av Fjordlaks på Vestlandet og anleggene fikk navnet Karlsøybruket. Disse konkursene vitnet om hvor sårbar en fiskeriavhengig kommune er for konjunktursvingninger.

“Konkursene kom i en svært vanskelig tid for fiskeri- og oppdrettsnæringene. Pettersen-familien med anleggene på Ringvassøya og Vannøya skapte verdier her som vi ikke siden har sett maken til. Ved at de var lokale eiere skapte de et engasjement som ikke kan sammenlignes med eierne som har overtatt. De førte oss inn i en ny ære – da de dro var æraen over.” (Informant 20)

5.4 Et samfunn av tjenesteytere

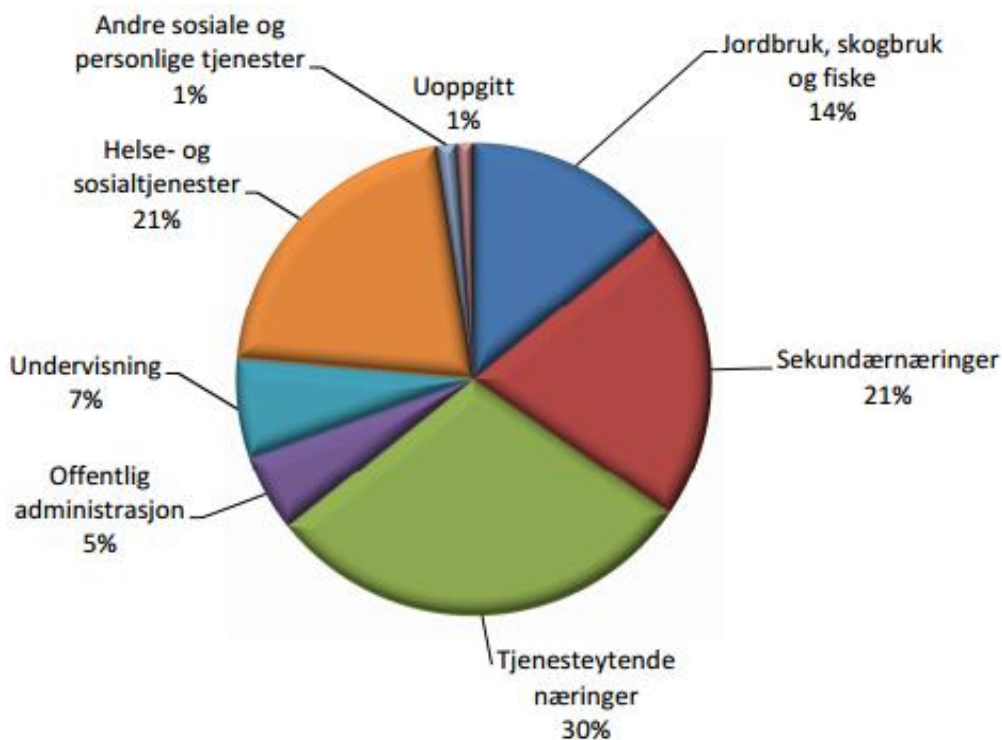
Endringsprosesser i fiskerinæringen, og manglende etablering av andre typer næringer, har bidratt til en økende marginalisering av fiskeriavhengige lokalsamfunn og som en konsekvens av dette har tilbakegangen i folketallet vært stor. *Figur 5.4* viser en oversikt over folketallsutvikling i sterkt fiskeriavhengige kommuner i Nord-Troms og Finnmark. Samtlige av disse kommunene har siden 1964 opplevd en befolkningsnedgang. Kun Båtsfjord kommune i Finnmark ser til å ha klart i større grad enn de øvrige å opprettholde folketallet. Karlsøy kommune er den eneste av disse kommunene som ligger lokalisert med nærhet til et større senter.

Kommune	1964	2012	%
Karlsøy (Troms)	3414	2355	-31 %
Skjervøy (Troms)	5036	2880	-43 %
Loppa (Finnmark)	2627	1087	-58 %
Hasvik (Finnmark)	1847	995	-46 %
Berlevåg (Finnmark)	1839	1015	-45 %
Båtsfjord (Finnmark)	2281	2089	-8 %

Figur 5.4. SSB 2014a

I takt med endringsprosesser som har funnet sted har fordeling av sysselsatte innenfor ulike sektorer endret seg. Fiskeindustrien har utviklet seg dithen at det nesten kun er utenlandsk arbeidskraft og er i dag lokalisert på Vannøy på stedene Vannavalen, Vannvåg og Torsvåg, samt i Stakkvik på Reinøya. Karlsøy har vært en tradisjonell primærnæringskommune der fiskeri har stått som den viktigste næringen både når det gjelder sysselsetting og omsetning.

Fordeling av sysselsatte i kommunen viser en overvekt av innbyggere sysselsatt i tjenesteytende næringer. Primær- og sekundærnæringene har nå kun litt over 1/3 av kommunens sysselsetting. I likhet med fiskeri har jord- og gårdsbruk vært fallende. Det er i dag (2014) rundt 23 gårdsbruk i drift i Karlsøy kommune. Innenfor geitenæringen i kommunen har sanering av geiteflokkene ført til flere nedleggelse. For flere av bøndene ble det store investeringer for å tilfredsstille dagens krav og flere så det ikke hensiktsmessig i eller nær pensjonsalder å fortsette med geiter. Likevel ser man i dag en positiv trend, da flere unge på både Ringvassøy, Vannøy og Reinøy har startet opp med gårdsbruk. På Ringvassøya i bygdene Skogsfjord og Grunnfjord er de to største geitefjøsene i Norge lokalisert. Kommunen har i tillegg fire reinbeitedistrikt, disse er lokalisert på Rebbenesøy, Vannøy, Ringvassøy og Reinøy. Sistnevnte har sommerbeite, men for de øvrige øyene er det helårsbeite.

Figur 5.4.1: SSB 2014c

Kommunen har inn- og utstrømming av arbeidskraft. Av kommunens befolkning er det 240 innbyggere som arbeider i Tromsø. Av Tromsø kommune sine innbyggere har 75 av disse sitt arbeid i Karlsøy (SSB, 2014e) Det er flere som pendler ut enn inn og kommunen har dermed en netto utpendling. Selv om alle jobbene som per i dag besittes av inn-pendlere skulle overtas av personer som bor i Karlsøy, ville noen fremdeles måtte forlate kommunen for å

finne relevant arbeid. Netto utpendling kan dermed tyde på at det er et underskudd på relevante jobber i Karlsøy. Mens pendling over kommunegrenser i seg selv er grunnleggende positivt, kan netto utpendling være en utfordring dersom det innebærer at befolkningen i Karlsøy pendler fordi de må og ikke fordi at enn selv ønsker det.

Arbeidsledigheten i Karlsøy har tidligere år vært høyest sammenlignet med de øvrige kommunene i Troms, men denne trenden ser ut til å ha endret seg i en positiv retning for Karlsøy. Lavest ledighet i Troms har Ibestad (1,3 %), Tranøy og Lenvik (begge 1,8 %) og Målselv og Salangen (2,0 %). Høyest er ledigheten i Torsken (5,8 %), Berg (5,4 %) og Skjervøy (5,3 %). Karlsøy ligger med en arbeidsledighet på 3 %. I 2009 var arbeidsledigheten i kommunen på 5.5 %. Kommunen har sett i forhold til fylket og landsbasis høy arbeidsuførhet, der antall uføre i alder 18-67 i Karlsøy er på 14,3 %. Gjennomsnittlig arbeidsuføre i Troms er 11,2 %, mens det for hele landet er 9,2 % (NAV, 2014)

5.4.1 Nye næringer

Fiskerikommuner med spredt bosetting vil ha vanskelighet med diversifisering i retning av «nye industrier», og må i stor grad basere seg på å utvikle virksomhet i forlengelse av det naturlige ressursgrunnlaget. Et alternativ har vært å utvikle reiselivsbedrifter. Med gode forhold for jakt, fiske og friluftsliv har reiselivsnæringen i Karlsøy vokst. Kommunen har i dag (2014) 14 bedrifter med heltidsansattes og flere mindre bedrifter som tilbyr ulike tjenester innenfor reiseliv. Tidligere har sommerturisme vært dominerende, men man ser nå en trend med økt etterspørsel etter opplevelsesturer også i vintersesongen. Havfiske, topp-turer, ørnesafari og ikke minst nordlys-safari har vist seg å være ettertraktet. “Ishavskysten friluftsråd” er et interkommunalt samarbeid mellom kommunene Balsfjord, Storfjord, Lyngen, Karlsøy og Tromsø. Sammen har de utviklet kyststien på Vannøya som trekker til seg turglade turister, så vel som karlsøyværingene.

Av større bedrifter nevnes det at NOFI AS som utvikler, produserer og selger produkter og tjenester i hovedsak innenfor maritim sektor etablerte seg med en produksjonsfabrikk ved kommunesenteret Hansnes i 2011, i tillegg har man på Reinøya etablert to større gartnerier og produksjon av sjømat i det gamle fiskebruket i Stakkvik sine lokaler. I 2008 fikk Troms Kraft vindkraft konsesjoner hos Norges vassdrag- og energidirektorat og i 2012 stod det største utbyggingsprosjekt i Karlsøy sin historie klar og Fakken Vindpark på Vannøy åpnet. Prosjektet ga nye arbeidsplasser knyttet til drift og vedlikehold. Troms Kraft planlegger videre vindkraft-utbygging i kommunen.

Likeså er muligheten for nye etableringer i kommunen tilstede, og vil bero på politiske veivalg i tiden framover. Etablering av petroleumsindustrien i Tromsø-regionen er i gang, og med Troms lengste kystlinje kan det være aktuelt for Karlsøy å bli et sted for maritime operasjoner og beredskap. I regjeringens mineralstrategi (2013) ble det uttalt at mineralindustri skal være en satsing i Norge. NGU utførte i 2011 på oppdrag fra Direktoratet for Mineralforvaltning og Bergmesteren for Svalbard programmet Mineralressurser i Nord-Norge. Programmet kartla Nord-Norge fra luften med magnetfotografering som indikerer mineralforekomst i grunnen. I dette programmet viste det seg at både Ringvassøya og Vannøya var rik på mineraler og dermed ligger det også muligheter for en ny type industri i Karlsøy.

5.5 Oppsummering

Befolknings- og næringsutvikling i Karlsøy henger nært sammen. Med en negativ befolkningsutvikling og økt andel eldre innbyggere i kommunen betyr at større ressurser må settes av til eldreomsorg. Dette er ressurser som dermed ikke kan brukes til for eksempel forbedring av kommunens infrastruktur og kommunikasjon. I tillegg vil det med en negativ befolkningsutvikling være vanskelig når arbeidskraft etterspørres innad i kommunen. Ved at Karlsøy har en forgubbing-tendens kan dette igjen føre til at kommunen ikke blir et attraktivt bosted for unge mennesker, noe som igjen vil føre til ringvirkninger og utfordringer med å innhente kompetent arbeidskraft utenfor kommunens grenser. I tillegg har kommunen en svært liten andel av kunnskapsbaserte bedrifter, og dermed er det et svært lite arbeidstilbud for både Karlsøy-ungdommer og andre med høyere utdanning.

Denne gjennomgangen av utviklingstrekk i næringer, befolkning og bosetting viser et kystsamfunn som har gjennomgått grunnleggende endringer over de siste 50 år. Til tider har tilbakegangen vært sterk, men samtidig er det vilje til å satse på nye typer produksjonsvirksomheter og tjenesteyting. Karlsøysamfunnet er i ferd med å bli mer differensiert nærings- og yrkesmessig, men det har ikke skjedd noen befolkningsmessig stabilisering eller vekst på grunnlag av de radikalt bedrede kommunikasjonene og virkemidlene som ble innført for Karlsøy omkring 1990.

6 Velferdsutvikling i en fragmentert øykommune

Bilde 2: Burøysund med utsikt inn mot det fraflytta stedet Skipsfjorden

Karlsøy kommune er i ferd med å omformes. De vilkårene som engang var satt for øyriket i nord er endret, og verden utenfor kommunens grenser har en større påvirkningskraft på lokalsamfunnet enn før. Karlsøysamfunnet må forholde seg til dette i hverdagen, og i møte med disse har de dannet seg ulike forståelser av hva utviklingen innebærer for Karlsøy kommune. Karlsøy kommune har en stram kommuneøkonomi og var i perioden 2010-2013 registrert i ROBEK². En endret konkurransesituasjon i en stadig mer globalisert økonomi har stilt krav til nytenking og omstilling i familier, bedrifter og etater. Karlsøy kommune kan slikt sett karakteriseres som en av mange kystkommuner som er preget av sterke omstillingsprosesser. Ved å drøfte synspunkter som er kommet fram under intervjuene vil jeg i dette kapitlet undersøke masteroppgavens forskningsspørsmål; *Har utvikling av velferdstilbud i en krevende øy-kontekst ført til manglende befolkningsvekst?* Diskusjonen legger vekt på kommunens infrastruktur, kommunikasjon og tjenestetilbud.

² ROBEK er et register over kommuner og fylkeskommuner som må ha godkjenning fra KMD for å kunne foreta gyldige vedtak om låneopptak og langsiktige leieavtaler.

6.1 Infrastruktur og kommunikasjon

For å komme til Karlsøy kommune kjører man fra Tromsø og nordover langs fylkesvei 863. Via Kvalsund-tunnelen på Kvaløya kommer man til Ringvassøya. I det man passerer kommunegrensen blir veistandarden atskillig mer dårlig. Veien utover er smal, og med store humper og hull i asfalten vitner dette om at vedlikehold på denne strekningen har uteblitt over flere år. Fartssonen er 80 km/t, men skadet autovern på strekningen, og den smale og svingete veien tyder på at man bør vurdere hastigheten, og da særskilt på vinterstid – da det ikke overraskende ofte ligger biler i veigrøfta. I det man nærmere seg tett bebyggelse kommer man til en rasteplass der kommunens informasjonstavle står. Et raskt blikk tyder på at informasjonstavlen ikke har vært oppdatert på flere år. På informasjonstavlen er det blant annet kart over Karlsøy kommune hvor deler av Reinøya fortsatt en del av nabokommunen – 6 år etter kommunereguleringen der hele Reinøya ble innlemmet har kommunen fortsatt ikke endret kartet over Karlsøy kommune. Overnattingssteder og campingplasser som ikke lenger eksisterer står fortsatt påskrevet på kommunens informasjonstavle, noe som vil være svært misvisende for turister som tar turen til kommunen. Butikker og postkontorer som for flere år siden var nedlagt står oppført. Denne informasjonen er et klart og tydelig tegn på at kommunikasjonen utad, i likhet med veiene er klar for opprustning og vedlikehold.

Når man kjører videre nordover mot Hansnes passerer man bygda Gannes, en bygd som viser preg av nye og moderne boliger og er med tiden blitt et attraktivt bosted for pendlere. Ved å fortsette nordover kommer man til Hessfjord der veien deler seg. Veien opp Dåfjordlia fører frem til bygdene Dåfjord og Skogsfjord, fra Skogsfjord som for øvrig er et svært attraktivt hytte- og fritidsområde, er det fergeforbindelse til Rebbenesøya. Ved å velge den andre veien kommer man til kommunesenteret Hansnes. I det man ankommer kommunesenteret ser man barne- og ungdomsskolen, som siden min tid som elev er blitt utbygd i flere omganger. Skolens estetikk bærer i dag preg av utbygging og kan beskrives som en retro-moderne bygning. Noen få kilometer nordover kan man kjøre ned til fergeleiet, der er det fergeforbindelser til Karlsøya, Vannøya og Reinøya. Kommunens administrasjonssted befinner seg på Hansnes i likhet med to butikker, sykehjem, kirke og bank. Videre nordover og forbi Hansnes kommer man til bygda Grunnfjord, og da er man ved veis ende.

6.1.2 Veien og ferga som framkomstmiddel

På Reinøya kom veien på 70 – tallet og hadde fram til 2010 grusdekke. Den asfalterte veien med fast dekke streker seg kun over 1 mil, mens det for resten av øya fortsatt er grusvei. For å komme seg til bygda Grunnfjord på Ringvassøya må man kjøre på grusvei fra kommunesenteret og fram til bygda, også her er veistandarden dårlig. Ved vårløsningen hvert år er grusveiene på Reinøya og Grunnfjorden i en svært dårlig forfatning. Innbyggerne i disse bygdene har gjennom årene aksjonert flere ganger å krevd asfalt, uten å lykkes helt. På Karlsøya har man kun det som kan betegnes som en «traktor-vei», også her blir veien svært dårlig når våren er i anmarsj. Vannøya har heldekket veien med asfalt, men grunnet dårlig vedlikehold gjennom flere år bærer veien også her preg av dårlig standard. Også her har man forsøkt å rette sin frustrasjon mot kommune og fylket, men kun mindre utbedringer med å «lappe» hull i asfalten med grus er blitt gjennomført. Både blant hyttefolk, innbyggere, bedrifter, politisk- og administrativ ledelse råder det en frustrasjon knyttet til veistandarden i kommunen.

For mange innbyggerne som pendler inn- og ut fra kommunen, men også mellom øyene er man avhengig av en ferge som går. Det samme gjelder for de av skoleelevene på Hansnes som pendler hver dag fra og til Karlsøya og Reinøya. Ved intervjuene av informantene fra Reinøya og Vannøya fortelles det at timeplanen legges opp etter fergetidene. Ferga er en møteplass for øyfolket og er blitt en del av hverdagen til befolkningen, og da særskilt for de som pendler til arbeidsplassene sine på Hansnes. Men ferga er ikke bare en møteplass, men også et nødvendig framkomstmiddel for øyfolket og ikke minst for næringslivet når varer skal fraktes ut til markedet. I intervjuene blant næringslivsaktører kommer det klart frem at det for næringslivet på Rebbenesøya, Reinøya og Vannøya har vært vanskelig å ekspandere bedriftene når infrastrukturen er slik den er i dag. På Reinøya håper man at Langsund-forbindelsen vil bli realisert, slikt at man da kan frakte varer uten å være avhengig av en fergeforbindelse og dermed åpne for å gjøre hverdagen «enklere», skape flere arbeidsplasser og dermed skape ringvirkninger på øya som blant annet befolkningsvekst.

«Det er utfordrende å drive næring i Karlsøy med dagens infrastruktur og kommunikasjon. Vi må transportere våre produkter langs veien og da er vi avhengig av at ferga går og at veien er i en såpass god standard at vi når frem til markedet i rett tid – slikt er dessverre ikke her ute. Tid er penger, og ha en trailer stående på fergeleie med full last i timevis er ikke gunstig i lengden.» (Informant 18)

Fergetilbudet til Reinøya og Vannøya er forholdsvis gode, mens fergetidene til Rebbenesøy og Karlsøya er svært begrenset. Særlig utsatt er det for næringslivet på Rebbenesøya der det blant annet på torsdager kun er 5 avganger. Dette fører til at transporten av varer til Rebbenesøya ikke rekker å komme tilbake til fergeleiet i tide og må vente opptil flere timer før neste avgang går til Ringvassøya. Arbeid med å bedre fergetider og utbedre fergetilbudet har vært arbeidet for gjennom flere år, likevel har man ikke oppnådd et optimalt fergetilbud og da særskilt på Rebbenesøya, men også på Karlsøya.

Geografisk sett er kommunen en blindvei på kartet og man tar seg ikke turen utover til Karlsøy så fremst man ikke bor der, har hytte eller har et annet ærend i kommunen. Kommunen inngår som nevnt tidligere i tiltakssonen for Finnmark og Nord-Troms og kommunesenteret ligger kun 45 minutters kjøring unna Tromsø-sentrum. Ved å være fritatt for arbeidsgiveravgift ville det vært svært økonomisk gunstig for bedrifter i Tromsø å trekke litt lengre nord i fylket, likevel har man ikke sett en betydelig økning av bedriftsetableringer i kommunen etter inngåelsen i tiltakssonen siden 1990.

«Våre nabokommuner har noe vi ikke har – de har E6. Vi blir dermed en hemske for de som vil etablere seg med en bedrift. Vi blir en blindvei på kartet, dermed er veien og infrastrukturen svært viktig. Men veiene i kommunen er dårlig vedlikeholdt og fergeforbindelsene skaper et hinder for oss. (Informant 13)

Kommunens infrastruktur er ikke attraktiv for bedrifter som er avhengig av transport på vei. Isopor-fabrikken som lå på Hansnes ble lagt ned etter omstrukturering i havbruksnæringen i kommunen på 2000-tallet og flyttet til Nordkjosbotn i Balsfjord kommune, nært Tromsø sin hovedpulsåre E6. Slikt informanten ovenfor beskriver kommunens infrastruktur og kommunikasjoner så virker dette hemmende på bedriftsetableringer. Å kunne tilby fordeler til bedrifter ved å være i tiltakssonen virker ikke å være nok. Utbedring av veinettet vil være en viktig faktor for å kunne skape flere bedriftsetableringer i kommunen.

I 1986 startet Karlsøy kommune arbeidet med å planlegge tunnelforbindelse under Langsundet mellom Ringvassøy og Reinøy. På slutten av 80-tallet fulgte Fylkestinget i Troms opp saken ved å gi prosjektet høy prioritet. Samtidig ble det bevilget midler til bunnundersøkelser av Vannsundet, Karlsøysundet og Langsundet. Kommunestyret vedtok den

gang å stifte et selskap som skulle arbeide for å realisere prosjektet. Som aksjonærer deltok Karlsøy kommune, Tromsø kommune, næringslivet og private aktører. Kommunestyret har senere utvidet prosjektet til å omfatte en framtidig fastforbindelse til henholdsvis Vannøya og Karlsøya. Fylkestinget vedtok i år (2014) oppstart av Langsund - forbindelsen med byggestart høsten 2014. Ved å realisere Langsund-forbindelsen vil det føre til fastlandsforbindelse fra Reinøya. Videre vil dagens fergeforbindelse mellom Hansnes på Ringvassøya, Vannøya og Karlsøya forsvinne, og den framtidige fergeforbindelsen vil være et kortere trekant-samband mellom Reinøya, Vannøya og Karlsøya.

Kart 2: Planområdet Langsundforbindelsen. Statens vegvesen 2014

En framtidig ytre kystriksvei gjennom Karlsøy er i visjonærens tanker. Rambøll (2013) har satt et fremtidsbilde av en kystriksvei fra Lofoten gjennom Vesterålen, Senja, Kvaløya, Ringvassøya og videre nordøstover til øyene Arnøya og Skjervøya, for så å være tilknyttet til E6 nordøstover i Troms og Finnmark. Ved en eventuell slik realisering vil framtidsutsiktene i Karlsøy for befolknings- og næringsutvikling være gode, likevel har det innad i Karlsøysamfunnet vært svært store uenigheter knyttet til forbindelsen mellom Reinøya og Ringvassøya – noe som jeg senere i denne oppgaven vil komme tilbake til.

6.1.3 Fremtidens teknologi

Karlsøy er blant de få kommunene i fylket som fortsatt ikke har påbegynt utbygging av fiberbredbånd. Kommunen har satt dette på dagsorden for å kunne dekke behovet til innbyggerne, næringslivet og kommunens eget nåværende og fremtidige behov for høyhastighets bredbånd, men mangler finansiering til utbygging. Kommunen har dermed kun trådløst-bredbånd og stiller seg svak i utviklingen av den digitale infrastrukturen. Tilgang på et stabilt internett- men også mobildekning betraktes av informantene som og ikke å være gode nok til å møte fremtiden med.

«Så fort du kommer utenfor nessen er du låst for omverden. Det er bare å glemme å sjekke mailen, laste ned vg-nett eller streame. Ja, alt som tilsier en digital hverdag for folk flest. Internett kom i 95- Jeg tror det er utrolig avgjørende med tanke på utviklingen i kommunen om vi har bredbånd eller ikke. Halve livet vårt er dominert av denne teknologien. Hadde jeg visst at internett var så utrolig dårlig da jeg flyttet tilbake til kommunen, ville jeg muligens ha valgt et annet bosted.»

(Informant 3)

I takt med globaliseringsprosesser som har funnet sted har teknologien endret seg og ført til at vi til stadighet beveger oss over landegrensene digitalt. De teknologiske endringene og den moderne kommunikasjonen har ført til at vi i dag er svært avhengig av digitale virkemidler som internett og mobiltelefon. For eksisterende og fremtidige bedrifter i Karlsøy vil gode kommunikasjoner føre til en bedre informasjonsstrøm til markedet. I tillegg vil gode kommunikasjoner kunne føre til en økning av etterspørsel på varer og tjeneste.

«Vi er en fiskerikommune, bryggesedler leveres digitalt over nett og da er det viktig at vi har kommunikasjonene på plass. Vi lever i 2014 – fortsatt har vi ikke en god nok radiodekning.»

(Informant 16)

For alle informantene fra Reinøya, Ringvassøy og Vannøya, samt næringsliv er kommunikasjon og infrastruktur sett på som et svært viktig tema og knytter dette opp mot å svekke bostedsattraktiviteten og nyetableringer i kommunen. En styrking av kommunes infrastruktur og kommunikasjoner er en utfordring, da dette ikke kan løses lokalt alene, men i samarbeid med regionale og statlige myndigheter. Vi som mennesker, men også varer er mer

mobile og stiller dermed økt krav til infrastruktur og kommunikasjoner. I et kyst- og fiskerisamfunn som Karlsøy der blant annet eksport av fisk går langs vei må utbedringer finne sted for å kunne konkurrere på et globalt marked. I tillegg vil utbygging av fiber-bredbånd stille bedriftene sterkere i form av bedre kommunikasjon med markedet i landsdelen og verden for øvrig. I fare for å sakke akterut i utviklingen, med tanke på hvor viktig den digitale hverdagen er for bedrifter, mennesker og kommunen selv kan utbygging av fiber-bredbånd være avgjørende for attraktiviteten for etablering av privatpersoner og ikke minst for bedrifter. Like avgjørende vil Karlsøy kommune sitt tjenestetilbud være for avgjørelse av bosted og bedriftsetablering. Næringslivet i Karlsøy er i ferd med å diversifiseres og dersom man skal ta utgangspunkt i de naturlige fortinn som er i Karlsøy deriblant den marine sektor, olje-gass, beredskap, mineraler, turisme, landbruk og «kort reist mat» så vil man i like stor grad og kanskje større enn i dag være særdeles avhengig av gode kommunikasjoner og infrastruktur.

6.2 Kommunes tjenestetilbud

Rådhuset er lokalisert ved kommunesenteret Hansnes. Innenfor rådhusets vegger finner man kommunens administrative og politiske ledelse. I tillegg er biblioteket, NAV, tann- og legekantor, helsesøster og fysioterapeut å finne på Rådhuset. Den offentlige sektoren og særskilt kommunal virksomhet står sterkt på kommunesenteret og står for øvrig for deler av sysselsettingen i kommunen. De fleste tjenester har med tiden blitt sentralisert til kommunesenteret, men unntak av et noe desentralisert tjenestetilbud på Vannøya.

«Vi har en utfordring med at vi er geografisk plassert slikt vi er – det er dyrt å betjene fem øyer. Gjennom dårlige kommunikasjoner og infrastruktur blir disse tjenestene fordyret og som politiker vil prioriteringer være avgjørende – det er ikke alltid like lett.»
(Informant 16)

For kommunens ledelse beskrives tilbud av velferdsstatlige goder som svært utfordrende, først og fremst knyttet til kommunens fragmenterte struktur i form av bosetting fordelt på fem øyer, men også samtidig med at bosettingen er svært spredt på de bebodde øyene. I tillegg dreier det seg om økonomi og prioritering. Kommunen har i løpet av de siste årene hatt en stram kommuneøkonomi og var i perioden 2010-2013 innmeldt i ROBEK. Fra kommunens

side har man sett seg nødt til å gjennomføre kostnadsreducerende tiltak, dette på bekostning blant annet nedleggelse av skoler og reduksjon av antall ansatte.

En gradvis sentralisering av kommunens tjenestetilbud til kommunesenteret har ført til at innbyggere fra øyene må trekke til Hansnes. Gjennom feltsamtaler og intervjuer med informantene ytres det forståelse for at et fullstendig kommunalt tjenestetilbudene ikke kan være lokalisert på hver en øy. Likevel er det noen tilbud som man anser som viktigere enn andre, og som øyfolket ønsker å bevare for å sikre bosetting rundt om de mange bygdene i kommunen. Et tilbakevendende tema under feltarbeidet i Karlsøy kommune har vært hvordan infrastruktur, kommunikasjoner og deler av kommunens tjenestetilbud gjennom en lang periode har ført til fraflytting fra kommunen.

«Alle klager over veien i kommunen, men dersom du våkner i morgen og ser at veiene er ny-asfaltert og flott, ja så er det jo fortsatt alt annet som det er noe i veien med.»

(Informant 3)

6.2.1 Skole- og barnehage

Kommunen har 4 barnehager, 2 barne- og ungdomsskoler og et oppvekstsenter med barne- og ungdomsskole, samt barnehage. På Ringvassøy på kommunesenteret Hansnes har man en barne- og ungdomsskole som gir undervisning til elevene fra Ringvassøy, Karlsøy og Reinøy. Her har man også en svømmehall. I tillegg har man barnehage lokalisert på Hansnes og Gannes. På Vannøy har man i bygda Vannareid opprettet et oppvekstsenter med barnehage samt barne- og ungdomsskole. I Vannvåg, også på Vannøy har man barne- og ungdomsskole, barnehage og svømmehall. På Reinøy har man i dag en barnehage. På Rebbenøy benyttes skoletilbud fra Tromsø kommune, da deler av øya er tilhørende Tromsø kommune.

I løpet av årene har flere skoler blitt nedlagt, i første omgang grunnet utbygging av veinettet som gjordet det mulig å frakte elevene til skoler med høyere elevtall. I nyere tid har det i takt med befolkningsnedgang blitt lave elevtall og i tillegg til en stram kommuneøkonomi har det fra kommunens side vært nødvendig for å rette prioriteringer mot andre grupper.

«Siden 70-tallet har 5-6 skoler blitt nedlagt. Den gang var det ikke krangel og diskusjoner om nedleggelse av skoler slikt vi har i dag.» (Informant 15)

Mens informantene fra Ringvassøya ser seg fornøyd med dagens skole- og barnehage tilbud har det for informantene på Reinøya og Vannøya gjennom flere år vært usikkerhet til hvordan skole- og barnehage strukturen skal være i framtiden. På disse øyene har opprettholdes av skolene vært en viktig kampsak. På Reinøya ble barneskolen i Stakkvik nedlagt i 2011 og det var ved nedleggelse kun 6 elever igjen på skolen. Det var den gang ulike meninger blant foreldrene på øya knyttet til vedtak gjort av kommunestyret, men valgte likevel å ta vedtaket til etterretning. Elevene på øya som var nådd ungdomsskole-alder var allerede ved Hansnes skole. For elevene på barneskolen fra Reinøya betydde nedleggelsen lengre skolevei, men også et større sosialt miljø og mulighet for større faglig utfoldelse.

«Vi kjøpte hus her fordi det var et godt tilbud rundt oss. Men nå er skolen nedlagt, barnehagen er i fare for å bli nedlagt og butikken her vet vi ikke hvor lenge vi har.» (Informant 9)

I fjor høst (2013) var diskusjon knyttet til nedleggelse av barnehagen i Stakkvik til politisk behandling. Kommunen måtte i forbindelse med budsjettbehandlingen se på muligheten for å drifte barnehagen billigere da det kun var 4 barn igjen. Fra kommunens side ønsket man å opprette enten en familiebarnehage enten i privat eller kommunal regi. I økonomiplanen for 2014 ble det vedtatt at Stakkvik barnehage skulle nedlegges og at en familiebarnehage skulle opprettes. For foreldrene ble framtiden nok engang usikker, flere fryktet at småbarns-familiene ville forlate øy. Kommunestyret har i ettertid (2014) endret vedtaket til at den kommunale barnehagen i Stakkvik skal bli, men at den skal styres under ledelse av Gamnes barnehage. En redsel for et manglende lokalt barnehage- og skoletilbud fremheves gjennom intervjuene med informantene fra Reinøya som en viktig årsak for at man ikke ser en folketilvekst på øya. I tillegg fortelles det at før skolen i Stakkvik ble nedlagt så var det flere som flyttet fra øya og inn til Tromsø fordi man var varslet en skolenedleggelse.

På Vannøya har skolestrukturen vært politisk diskutert gjentatte ganger, uten å komme frem til en løsning. Utfordringen har dreid seg mot hvordan man kan drifte skolene på en effektiv måte, når det på hver av de to skolene er lave elevtall, og da særskilt på

ungdomstrinnene. Gjennom intervjuene med informantene kommer det også er tydelig fram at et lokalt skole- og barnetilbud er viktig, og kampene som har vært utkjempet for å beholde begge skolene har foregått over lang tid – dette er for øvrig noe jeg vil komme tilbake til senere i oppgaven. Mens det for informantene på Vannøya og Reinøya er en usikkerhet knyttet til barnehage- og skolestruktur er informantene på Ringvassøya generelt fornøyd med dette tilbudet.

6.2.2 Helse- og omsorg

Innenfor helse- og omsorgsetaten har man et kommunalt sykehjem som er lokalisert på Hansnes, samt et bo- og servicesenter i Vannvåg. Innenfor denne sektoren har man et desentralisert tjenestetilbud i form av hjemmesykepleie til brukere i kommunen. Selv om ingen av mine informanter er brukere av hjemmesykepleien er det likevel en felles forståelse av at kommunens eldreomsorg er svært god, og flere av informantene forteller at de via andre har hørt at mange av kommunens «hyttefolk» har valgt å bosette seg i kommunen grunnet dette tilbudet. Kommunen har grunnet den kommende eldrebølgen sett behovet for utbygging av det eksisterende sykehjemmet, som for øvrig stod klart i 2002. Kun 10 år etterpå var kapasiteten sprengt og ferdigstillelse av utbyggelsen i 2014 vil gi 16 ekstra sykehjems plasser.

Kommunens legetjeneste, helsesøster og fysioterapeut er lokalisert på Hansnes. Også innenfor helse- og omsorgstilbudet i Karlsøy kommune finner informantene fra Ringvassøya seg fornøyd med tilbudet. Kommunen har et utekontor på Vannøya som bedriver legetjenester to ganger i uken, noe informantene fra Vannøya er fornøyd med, men legger til at de ved flere anledninger heller benytter seg av legetilbudet på Hansnes dersom de har andre ærende på den andre siden av sundet. For befolkningen på Reinøya må man til Hansnes for å motta et legetilbud, noe som man også her hos mine informanter ikke motsetter seg.

Legevaktsordningen på øyene uten fastlandsforbindelse forgår via sjøveiene. Det som innad kommunen kalles for «doktorbåten» er et tilbud som informantene fra Vannøya og Reinøya har et blandet forhold til, men som man likevel setter pris på, da det vil være vanskelig å tenke seg hvordan dette kunne ha vært gjort annerledes.

6.2.3 Service til folket

Kommunen gjennomført sommeren 2013 en ny administrativ organisering. Målsetting bak en ny organisering var å sikre en mer fremtidsrettet organisering som skulle sikre effektivitet og

kvalitet i kommunens virksomhet. Kommunen gikk fra en etatsmodell til en hybridmodell som inneholdt både en 2-nivåmodell, der man samtidig beholdt helse- og sosialetaten som før.

Hos informantene på Ringvassøya, Vannøya og Reinøya er det kretset en stor enighet, og til dels frustrasjon, knyttet til det administrative tjenestetilbudet i kommunen og der det i generell trekk beskrives som dårlig.

«Man kan bruke to hele arbeidsdager på å ringe bort til kommunen. Det er teknisk sett umulig å få tak i noen, enten så er de opptatt eller borte. Det høres ut som at de har vanvittig mye å gjøre – det er masse å gjøre å flytte på papir!» (Informant 11)

Kommunens ledelse forklarer deres oppfatninger med overbelastning, og trekker frem at det med ny organisering vil bli bedre. Likevel er det noen av informantene i kommunens ledelse som hevder at administrasjonen gjør det vanskeligere for seg selv ved ikke å ha et ordentlig system – og at det innad på rådhuset råder en sterk vilje til og ikke tenke nytt og annerledes. Gjennom intervjuene med informantene fra karlsøysamfunnet trekkes det fram en rekke eksempler og for der søknader, henvendelser og spørsmål ikke blir besvart fra kommunen.

“Det får ingen konsekvens for administrasjonen om de ikke gjør jobben sin – i en privat bedrift ville ikke dette ha gått. Jeg foreslår et smilekurs for flere av de ansatte på Rådhuset.” (Informant 6)

Kommunens ledelse er kjent med kritikken, og har gjennom ny organisering satt seg som mål å levere god service og tjenester.

“De nye resultatene og stabsavdelingen vil bli fulgt nøye opp, slikt at vi oppnår de resultater vi setter oss. Høyere servicegrad med god kundemottakelse og raske svar er mål vi har satt oss.” (Informant 14)

Kommunens ledelse forteller at de møter kritikken fra innbyggerne ved flere anledninger. Noen beskriver hvordan informasjonsstrømmen utad til folket som manglende og hvordan

dette påvirker innbyggerens oppfattelse av kommunen, og at denne oppfattelsen av en lite serviceinnstilt kommune skaffer negativ snakk og dermed skaper et negativt omdømme.

“Hvis vi skal klare å skape vekst i kommunen må vi begynne på rådhus-trappa. Dette er Karlsøy kommunen sitt ansikt utad. Det er her vi må begynne – for det er her det har sviktet veldig.”
(Informant 16)

Gjennom feltsamtaler og intervjuer kommer det klart fram at kommunen som institusjon har et dårlig omdømme innad i samfunnet, og at dette er noe som vedlikeholdes ved å snakke negativt om kommunen. Flere framhever hvordan man i stedet for å løfte kommunen frem i et positivt lys heller trekker kommunen ned. Mange av informantene hevder at dette er noen som har foregått over tid og at dette kan ha skapt negative ringvirkninger også utover kommunenes grenser.

«Når vi i stedet for å fram-snakke vår egen kommune til folk utad kommunen så gjør vi oss selv en bjørnetjeneste – for hvem vil vel etablere seg i en kommune som beskrives som et sted utenfor allfarvei, ikke serviceinnstilt eller næringsvennlig. Nei – vi må nok gå inn i oss selv og tenke på hvordan vi framstiller vår egen kommune. Det har mye å si for utviklingen.»
(Informant 17)

6.3 Oppsummering

Ringholm (2013:104) hevder at kommunesektorens legitimitet er avhengig av at kommunens tjenestetilbud er av høy kvalitet. Hun viser til hvordan man i en tid der den private velferden er god og man i større grad enn før kan kjøpe private tjenester og dermed kan supplere eller erstatte det kommunale tjenestetilbudet. Hun hevder at en slik utvikling over tid vil skade kommunen som velferdsprodusent og som demokratisk institusjon. Et resultat av dette vil være at kommunen da i økende grad må konkurrere med private aktører om kvalifisert arbeidskraft.

Kapittel 5 Et lokalsamfunn i transformasjon viste hvordan Karlsøy kommune i perioden 1964-2014 har endret seg og tatt en ny form – fra å være et fiskerbondesamfunn, så

til et samfunn bestående av en sterk fiskeri- og oppdrettsnæring, til det vi nå ser i dag, et samfunn i ferd med å bli differensiert nærings- og yrkesmessig, og som i dag i hovedsak fremstår som et tjenesteytende samfunn. Parallelt med denne utviklingen er velferdsstaten kommet frem og kommunen har måttet ta ansvar av store deler av velferdstilbudet.

«Karlsøy er en forholdsvis liten kommune, med befolkning spredt på mange bygder på flere øyer. Mange av velferdstilbudene kan bare ytes vis kommunesenteret og kanskje via et servicesenter på Vannøya. Andre velferdstilbud som skole og barnehage må ha en struktur som er hensiktsmessig. Økonomi er en ytre rammebetingelse som setter begrensninger for hvor mye og hvordan kommunen leverer velferdstjenester. Samtidig er det et paradoks at kommunal effektivisering og omstrukturering kan gi fraflytning og dårligere kommuneøkonomi.»
(Informant 14)

I en geografisk fragmentert kommune med spredt bosetting fordelt på fem øyer har fordeling av likeverdige velferdsgoder vært en utfordring, både av henhold til spredt bebyggelse på øyene, men også ved at kommunen har en skjev alderssammensetting med få barn og flere eldre. I Karlsøy er endringer i alderssammensetting allerede svært tydelig og i kombinasjon av at man har en økende forventning til velferdstjenester ser man en tydelig velferdsutfordring, som igjen skaper nok et økonomisk press i en allerede presset kommuneøkonomi. Kommunen står ovenfor en «krevende» befolkning som stiller krav til utvikling av differensiert løsninger som er tilpasset den enkeltes behov. Kommunens lovpålagte tjenester økes av statlige myndigheter. Reformen vedtas ovenfra og ned, og befolkningen tar det for gitt at velferdsstaten Norge skal sørge for oss fra vugge til grav. I Karlsøy der de geografiske avstandene, med dens infrastruktur og kommunikasjoner fører det til at innbyggerne i mindre grad kan få tilgang på godene.

7 Identitet og fellesskap

Bilde 3: Stakkvik

Dette kapittelet vil undersøke oppgavens forskningsspørsmål; *Har et ensidig fokus på «egen øy» hindret utvikling?* Diskusjonen tar utgangspunkt i stridighet mellom bygd og øy, bygdepatriotisme og kommunal identitet.

7.1 Nord-sør konflikt

Bratrein (1994) viser til at kontakten med fastlandsområdet i Lyngen og mellom øyene etter kommunereguleringen i 1964 raskt ble brutt. Det sosiale livet endret seg og fraflytting, tilflytting, nye yrkesforhold, nye kirkelige enheter og skolekretser, og ikke minst etablering av den nye kommunen førte til dannelse av nye sosiale strukturer i den nye Karlsøy kommune.

«Dette har vært en smertefull prosess, som enda ikke er avsluttet. Vi ser dette klart ved at de konflikter som stundom dukker opp. Mens det før var en viss konflikt i øst-vest retning mellom de to gamle kommuner, øynes i dag en ny konfliktretning nord-sør. I første rekke går konflikten mellom Vanna og Ringvassøya, i en viss grad mellom disse to og Reinøya.»

(Bratrein 1994:169)

50 år etter kommunereguleringen kan det Bratrein (1994) beskrev som øynes tydelig sees i Karlsøy kommune – en konflikt mellom nord og sør, der Reinøya, Ringvassøya og Vannøya markerer seg tydelig i kamp – mens Karlsøya og Rebbenesøya forholder seg nøytral i konfliktene. Ved spørsmål under intervjuene med informantene knyttet til samhold mellom bygd, øy og kommunen i sin helhet viser det seg at det råder en enighet blant informantene om at denne konflikten i aller høyeste grad er tilstedeværende.

«Prinsippene i en barnehage der man kun er enig når man har en felles fiende er å finne i voksenmiljøet i kommunen, og det er kun ved slike tilfeller at vi finner samhold.»
(Informant 1)

Reinøy- og Ringvassøyværingen som inngår i studien legger stor vekt på at Vannøya er svært fremtredende i konflikten, mens Vannøyværingene som inngår i studien legger vekt på at det er det er Ringvassøya og Reinøya som maner opp mot kamp.

«Vannøya skiller seg ut – de er avindsjuk, ei klage-øy som ikke unner noen andre noe som helst! Reinøya kommer stille i bakgrunn og fungere som megler mellom Vannøya og Ringvassøya. De andre øyene bare er der.»
(Informant 4)

Noen av informantene fra Reinøya og Ringvassøya blir under intervjuene svært engasjert i det vi snakker om Vannøya.

«Vannøya er verst – de ønsker å karre til seg mest mulig, og tenker kun på hva som er best for sin bygd. De klarer ikke engang å tenke egen øy - så lenge de får til sin bygd er de fornøyd, Hvordan de får det er ikke så viktig, alt så lenge de får!»
(Informant 1)

Samtlige av informanter fra Reinøya og Ringvassøya støtter disse påstandene og legger fram eksempler fra politiske saker der øyværingene har vært svært uenig. Flesteparten av informantene trekker frem Langsund-forbindelsen, en sak som tydelig har vist hvordan rivningene mellom øyene er og hvordan man motarbeider hverandre fremfor å stå sammen.

«Se nå bare på saken med Langsund-forbindelsen. «Vannøyværingene» stikker seg ut i media der de roper og skriker. De sender brev til fylket der de klager på vedtak som er gjort og ber de samtidig om å bruke penger på Bjarkøy-forbindelsen. Heldigvis har de ikke stor innflytelse, men folk utad må jo tro at vi kommunen er riv ruskende gal som ikke engang kan stå samlet om en slik viktig sak for utviklingen i kommunen. Det er en skam å si det, men jeg sier det likevel, Noen vannøyværingene skjemmer oss ut!»

(Informant 20)

Arbeidet med Langsund-forbindelsen har pågått i siden 1986. Saken har vært åpen og har fått en bred behandling i kommunen gjennom mange år. Alle vedtak som er blitt gjort gjennom planprosessen har vært positiv for forbindelsen, men med unntak av hvilke trasévalg som skulle foretas, og dermed har det oppstått en konflikt.

Informantene fra Vannøya forteller at de oppfatter at de andre øyene ser på dem som «verstinger» og at det er de som står for konfliktene som råder innad i kommunen. De trekker fram i likhet med Reinøy- og Ringvassøyværingene Langsund-forbindelsen, der flere av informantene påpeker at det er svært leit at de andre oppfatter det slikt som at alle «Vannøyværingen» er imot forbindelsen. De peker på at noen av innbyggerne på Vannøya er svært imot utbyggelse og står på opprettelsen av aksjonsgruppa «Nei til Langsund-forbindelsen». De ønsker å framheve det problematisk i at alle «Vannøyværingen» i mange tilfeller blir kammet over en kam. Informantene fra Vannøya ser viktigheten med utbygging av infrastruktur og kommunikasjoner, og at dette vil bidra til å skape vekst i kommunen sett helhetlig. Likevel råder det en viss usikkerhet knyttet til hvordan hverdagen vil bli etter realisering av forbindelsen mellom Reinøya og Ringvassøya.

«Hvorfor skal fergeleiet flyttes? Det er store ord med slike prosjekter og de sier at kollektivtilbudet vil bli bedre. Det vil være tungvint for oss på Vannøya når vi skal til Hansnes. Hadde vi kunne fått beholdt fergeleie på Hansnes så hadde øya vært mer positiv til tunnelen, men nå skal jo fergeleie flyttes til Reinøya. Det blir litt av en omvei!»

(Informant 8)

Informanten beskriver hvordan realisering av Langsund-forbindelsen vil gjøre veien fram til kommunesenteret Hansnes lengre og at det vil bli vanskeligere for befolkningen på øya og få tilgang på kommunens tjenestetilbud. Videre argumenteres det for at kommunesenteret vil bli lagt øde og at det vil bli atskillig mer kostbart å reise fra Vannøya i form av ferge til Reinøya, forså å betale bompenger over Langsund til Ringvassøya. Gjentatte avisinnlegg i Nordlys,

innlegg på sosiale medier og reportasjer fra NRK viser at dette argumentet er det flere fra kommunen som stiller seg bak. Informantene fra Reinøya og Ringvassøya stiller seg ikke forstående til denne argumentasjonen, og viser til at Vannøya ikke klarer å se kommunen i et fremtidsbilde og at kommunen med tiden vil tape på dagens kommunikasjoner i form av en større befolkningsnedgang og fravær av bedriftsetablerere.

«Det vil på sikt være et stort sprang for kommunen når vi får Langsund-forbindelsen. Hva var Ringvassøya før 1989 da Kvalsundforbindelsen kom? Vi har hatt en befolkningsvekst på Hansnes og Gamnes siden den gang, og får vi Langsund-forbindelsen vil vi også kunne se en vekst i både næringsliv og befolkning for Reinøya, Vannøya og Karlsøya.»
(Informant 13)

Også i kommunens ledelse har valg av traséen mellom Gamnes/Lanes og Reinøya eller Hansnes og Reinøya vært omdiskutert. Etter mange år med uenigheter har man fra kommunens side slått seg til ro med at forbindelsen skal gå fra Gamnes/Langesnes. For kommunesenteret vil dette bety at det i årene framover må arbeides for å styrke kommunesenteret. Kommunenes ledelse tror likevel at konflikten vil forsvinne etter at Langsund-forbindelsen er realisert.

«Det var i grunn like store diskusjoner når Kvalsundforbindelsen skulle planlegges, men nå snart 30 år etter så har vi glemt det. Det samme vil skje 30 år etter at Langsund-forbindelsen er realisert.»
(Informant 13)

Samtlige av informantene som inngår i studien beskriver samholdet mellom øyene som dårlig, og begrunner det med at avstandene gjør det vanskelig å bli kjent med hverandre.

«Vi kjenner lite til folk på de andre øyene. Få på Reinøya, et par på Ringvassøya og på Rebbenesøya kjenner vi ikke noen. Ferga går innom Karlsøya, så der har vi i hvert fall noen kjente ansikt.»
(Informant 7)

Samholdet mellom Ringvassøya og Reinøya viser seg gjennom intervjuene å være bedre enn samholdet med Vannøya. En kort fergetur skiller disse to øyene, og ved at barna fra Reinøya

går på skole på Hansnes skapes det et større rom for bekjentskap blant barn, så vel som voksne.

«Samholdet mellom Reinøya og Ringvassøya er bedre sett i forhold til de andre øyene. Ungene går på skole i lag, og det har nok bidratt til et godt samhold. Da jeg vokste opp visste jeg ikke hvem som bodde på Vannøya, jeg så de ikke annet enn i kirka eller på fergeleie. Karlsøya og Rebbenesøya ligger der i bakevja og det er jo knapt nok folk der igjen.»
(Informant 4)

Rebbenesøya og Karlsøya blir svært sjeldent nevnt under intervjuene. Av informantene blir de oppfattet som små, nøytrale øysamfunn som ikke i like stor grad som de andre tre øyene stikker seg frem. Flere påpeker at avstanden til Karlsøya og Rebbenesøya har ført til at man ikke har kjentskap til folk som bor der. Ved spørsmål om samhold mellom øyene blir Rebbenesøya og Karlsøya kun trukket frem blant 2 av de 20 informantene mine.

7.1.1 Bygdepolitiker

«Det finnes to typer politikere der den ene ser fremover og den andre vil berge parten sin og sikre si bygd. Man klarer ikke å se helhetlig – og det er faren med å bli bygdepolitiker.»
(Informant 15)

Stridighet og rivninger mellom Vannøya og de andre øyene lar seg også vises på politiske arenaer, og det er ifølge kommunens ledelse vanskelig å gjøre prioriteringer når man tenker på egen øy og bygd.

«For noen år tilbake skulle vi fastslå hvilke steder i kommunen som skulle kalles senter. Hansnes var fra vår side det stedet i kommunen som var definert som et senter, med det ble ville protester fra Vannøyværingene. Vi måtte endre dette slik at Vannvåg også ble et senter, og da ble det store debatter fra de fra Vannareid. Det er vanskelig å planlegge når det er en evig dragkamp.»
(Informant 13)

Det er ikke bare kamper med Reinøya og Ringvassøya mot Vannøya, samtlige av disse øyene kan være svært uenig i blant annet stedslokalisering av nye prosjekter.

«Nå har det jo vært diskutert bygging av en flerbrukshall i kommunen, men rivningen mellom øyene fører til at ingenting skjer og det fordi man ikke klarer å bli enig om hvor hallen skal bygges. Helst skulle de vel ha sett at det ble bygd 3 haller – en på Hansnes, en på Vannareid og en i Vannvåg. Eller en på Fauskenes, så blir Reinøyværingene også fornøyd. Sånn er det hele tiden – de sliter!»

(Informant 1)

Saken om flerbrukshall ble tatt opp i kommunestyret og formannskap (2013) der det ble satt ned et utvalg som skulle se på hvor en eventuell flerbrukshall skulle bli lokalisert. Når saken kom til kommunestyret var det lagt ned arbeid i en forprosjektrapport, der man gjennom vurdering så det mest hensiktsmessig å bygge en flerbrukshall på Hansnes – argumentasjonen var at det var viktig å styrke kommunesenteret, men også siden dette var en naturlig møteplass for kommunens innbyggere. Utvalget skulle vurdere saken nærmere, da det i kommunestyret og formannskap ble vedtatt at de ikke skulle ta stilling til plassering, men at de stilte seg positiv til utbygging. Da utvalget kom tilbake med saken (2014) ble prosjektet lagt til side grunnet en stram kommuneøkonomi.

«Politikerne ønsker ikke å ta stilling til noen lokaliteter – og skyver saker fremover. Saken med flerbrukshall er jo et glimrende eksempel på tafatthet og uenighet mellom øyene! Saken vil ikke bli avgjort på flere år og da er det bare pensjonister som danser med rullatorer i flerbrukshallen.»

(Informant 18)

Dragkamper på den politiske arenaen, mellom øyer og bygd er for mange av mine informanter årsaken til at man ikke klarer å snu utviklingen i kommune, og at man ved all rivalisering ikke klarer å skape bostedsattraktivitet, samhold og fellesskap.

7.1.2 Bygdepatriotisme

«De små bygdesamfunnene er for det meste gått i oppløsning, og det er enda ikke klart hva som kommer i stedet. De nye sosiale enheter som bygger seg opp synes i alle fall å bli større enn de gamle. Mye kan tyde på at det blir de enkelte øyer som i framtida skal bli de sosio-geografiske enhetene.»

(Bratrein 1994:170)

Bratrein (1994) beskriver ikke bare hvordan en konflikt mellom nord og sør som kan øynes, men gir en beskrivelse av det han i et fremtidsbilde beskriver de sosio-geografiske enhetene. Til en viss grad har dette bildet blitt en virkelighet, men i stedet for en sterk tilhørighet til egen øy virker det tilsynelatende som tilhørighet til egen bygd står sterkere, og man kan tydelig se en bygdepatriotisme. Ved gjennomgang av de 20 intervjuene kom det svært tydelig frem av samholdet mellom bygdene på øyene og da særskilt på Vannøya, men også Reinøya til tider har vært fraværende. Informantene på Ringvassøya beskriver samholdet mellom bygdene som greit, men hverken mer eller mindre.

Vannøya er kommunes nest største øy målt i areal og med om lag 890 innbyggere er den også nest størst sett i forhold til innbyggertall. Bosettingsmønsteret er spredt og øya rommer flere bygder, noen større enn andre. For de av oss som er fra kommunen, og da særskilt for de som er fra øya, er Vannøya delt i to – østre og vestre Vannøy, eller det som «Vannøyværingene» betegner som «rett og gal sia», alt etter som hvilken del av øya man tilhører. Ved første øyekast bærer ikke øya preg av å være splittet og for tilreisende vil ikke dette være synlig. Mellom de største bygdene Vannareid og Vannvåg har stridigheten mellom de vært rettet mot blant annet skolestrukturen på øya – noe som ifølge informantene fra øya har påvirket samhold og samarbeid på Vannøya.

«Vannøya er todelt – øst og vest. Sånn har det bestandig vært og konfliktene går i arv. Konflikten foregår tydelig i generasjonen over oss. Jeg håper ikke at vår generasjon og våre barn fortsetter den evige uenigheten om «rett og galsia» av øya.»

(Informant 6)

Informantene fra Vannøya kommer fra både øst og vest siden, noe som for øvrig var bevisst fra min side – da jeg på forhånd var kjent med problematikken grunnet mine røtter på øya. Samtlige av informantene bekrefter at stridigheten mellom bygdene til tider er til å ta og føle på. Debatten knyttet til skolestrukturen på Vannøya har foregått over flere år, der man fra et hold ønsker å slå sammen ungdomskolen for å spare penger og mens man fra et annet hold ønsker å bevare skolestrukturen – og det med svært få elever på hver av de to ungdomsskolene på Vannøya. For politikerne i kommunen har saken vært betent – få har villet røre ved saken, den er blitt beskrevet som et politisk selvmord og en sak som man skyver foran seg for ikke å brenne fingrene.

«Skoledebatten på øya var fæl. Det var så galt at foreldrene på vestsiden sa at ungene ikke kunne gå i lag på skole med ungene i Vannvåg for disse ungene ikke var oppdratt. Dette påvirker barna og det er synd - det har faktisk vært diskutert å bygge en ny skole rett oppfor fergeleiet for å få fred på øya»
(Informant 7)

Ved å bevege oss fra Vannøya og til Reinøya finner man også her et dårlig samhold mellom bygdene. I likhet med Vannøya er bosettingen på Reinøya spredt og øya har om lag 300 innbyggere, de fleste bor sentrert rundt Stakkvik, men det er også bygder på nord og sørsiden av øya.

«På Reinøya er det vanskelig å samarbeide hvis noe skal gjøres. Mye henger nok i fra gammelt av - eller der den gamle kommunegrensen gikk. Den gangen søndre Reinøya hadde folkeavstemning for å avgjøre om man skulle tilhøre Karlsøy var det svært jevnt. Husker jeg ikke feil var det to stemmer som avgjorde at hele Reinøya ble en del av Karlsøy»
(Informant 19)

Informantene fra Reinøya beskriver at man har et godt samhold i sine representative bygder, men at man i likhet med Vannøya opplever at det er konflikter på øya og mellom bygder.

«Det er i grunn en fæl sak – De fostres opp med en tankegang som at hun og han er sånn, og de der ute er slik. Konfliktene går igjen og igjen, og de arves til våre barn. Flere av konfliktene både her og på de andre øyene har foregått over år og generasjoner – de har nok glemt hva konflikten fra starten av handlet om.»
(Informant 16)

Informantene fra Ringvassøya skiller seg fra de andre informantene ved spørsmål rundt samhold mellom bygdene. Informantene fastslår at det er godt samhold mellom bygdene og på øya. Flere legger vekt på at det i enkelte bygder er engasjerte ildsjeler som får folket samlet og dermed skaper et fellesskap, samtlige beskriver at aktive idrettslag og ungdomslag skaper liv og røre i bygdene, og ikke minst at man ved korte avstander til neste bygd klarer å ha en viss form for samarbeid og fellesskap.

«På Ringvassøya bor det både Reinøyværinger, Vannøyværinger, Karlsøyværinger og Rebbenesøyværinger. Vi er en god blanding og det er nok derfor vi skiller oss fra kranglefantene over Langsund og på Vannøya. Vi bryr oss ikke om hva for en

øyværing man er. Her på Ringvassøya samarbeider stort sett privatpersoner og næringer, vi baker kaka i lag og fordeler etterpå.» (Informant 17)

Ringvassøya er kommunens største øy målt i areal og har også det største antall innbyggere med om lag 600 på Hansnes og 500 spredt over øya. Hansnes har etter at det ble administrasjonssted og kommunesenter hatt den største veksten i kommunen. Slik informanten ovenfor beskrev det har Hansnes blitt et hjemsted for mange av kommunens øyfolk, dermed vil ikke innbyggerne her føle en slik sterk tilhørighet til stedet, slikt det vises på Vannøya og Reinøya. Selv om informantene beskriver samholdet som godt både på øya og mellom bygdene, kommer det fram at mange har kommet til Hansnes og som dermed ført til at kjærligheten til kommunesenteret er begrenset.

7.2 Jakten på en felles identitet

Under feltarbeidet i Karlsøy kommune oppholdt jeg meg i lengre perioder på Reinøya, Ringvassøya og Vannøya. Jeg gjennomførte intervjuer, feltsamtaler, besøkte bedrifter, leste dokumenter, sakspapirer og ikke minst endevendte kommunens bygdebøker. Svært sent i denne prosessen dro jeg en tur til Vannøya for å gjøre det siste intervjuet som skulle inngå i mitt datamateriale. Under fergeturen over til Vannøya var det en eldre kvinne som oppgitt utrykte sin fortvilelse for at ferga hadde en tur innom Karlsøya, før den igjen gikk til Vannøya. – hun ønsket å komme seg hjem så raskt som mulig. I samtalen rundt bordet det ble snakket om disse «Karlsøyværingene» - hvem de var, hva de gjorde og hvorfor de gjorde så. Jeg observerte at det i løpet av samtalen ble sagt at «karlsøyværingene» var annerledes – med et annerledes utseende, kultur, normer og væremåte og ifølge de som deltok i samtalen svært ulik den andre befolkningen i kommunen. Ombord på ferga kom det så tre unge menn fra Karlsøya og de satte seg i et hjørne for seg selv. Da var det at den samme eldre kvinnen gjorde meg oppmerksom på at det var «Karlsøyværingene» sin plass. Jeg spurte så hvorfor det var slikt, men damen hadde ikke et godt svar på dette – de bare sitter seg der, det gjør de alltid.

Da jeg reiste fra Vannøya noen dager senere hadde ferga allerede vært innom Karlsøya for å hente biler og passasjerer. I det jeg kom inn på ferga så jeg bort til hjørnet der de tre unge mennene hadde sittet noen dager tidligere, og den eldre damen hadde rett – også på denne turen var de fra Karlsøya i det samme hjørnet. Jeg har i ettertid tatt mange turer med

ferga over til Vannøya, på samtlige av disse har befolkningen fra Karlsøya og Vannøya sittet separert i salongen.

Jeg brukte en tid på å reflektere over det de betegnet som «karlsøyværingen» - hvem det var og hva det var som egentlig lå i ordets form. Var ikke vi alle Karlsøyborgere, Karlsøyværing, var ikke vi alle rammet inn i samme kommune med navn Karlsøy? Var tilknytning til sted og øy sterkere enn tilhørigheten til kommunen? Bar vi ikke en felles identitet og var vi ikke alle formet av samme kultur og miljø? Hadde vi ikke alle fått ervervet oss et likt sett med normer, verdier og moral? Gjennom egne refleksjoner knyttet til min identitet, observasjoner, feltsamtaler og intervjuer oppdaget jeg et svært interessant fenomen - et fenomen jeg ikke tidligere hadde sett eller reflektert over. En felles lokal identitet for kommunen som en helhet var ikke å finne – likevel står identitet sterkt på kommunens øyer og bygder, og er preget av røtter og tilhørighet på et sted.

Ved at jeg gjordet dette funnet relativt sent i forskningsprosessen måtte jeg nå gå tre skritt tilbake. For om lag halvparten av informantene kunne jeg trekke frem hva de la i identitet og hva som var bakgrunnen for at de måtte føle det slikt. Jeg så det dermed nødvendig å gå tilbake til noen av informantene som ikke hadde nevnt identitet for å undersøke dette nærmere. Jeg ble svært fascinert av dette og ønsket å undersøke hva det var som lå bak denne manglende felles lokale identitetsfølelsen i et samlet kommunebilde- Jeg tok dermed kontakt med folk som var flyttet ut fra kommunen – kanskje de satt på noe som kunne være fruktbart i min tilnærming til en manglende lokal identitet i Karlsøy kommune. Under en samtale med en utflytta Ringvassøyværing sa vedkommende følgende:

«Du vet vel hva de sier om «Karlsøyværingen» – du er jo selv fra kommunen og du sitter selv på svaret som du spør om»

Personen som sa dette har i aller høyeste grad rett, for innad i kommunesamfunnet har man ved å bruke ordet «Karlsøyværing» referert til de som bor på øya Karlsøya, og i svært mange tilfeller har det å være en «Karlsøyværing» blitt brukt i en negativ forstand, og svært få i denne studien har hatt et ønske om å betegne seg selv som Karlsøyværing. I stedet for den rike historien som selve øya Karlsøy har, som blant annet et kirkested og handelssted, samt ikke minst opprettelsen av avisa Nordlys og med Alfred Eriksen og hans tilstedeværelse som blant de første på stortinget fra landsdelen, så er øya i dag kjent som «Hippie-øya», «Karlsøy-festivalen» og et sted hvor det ikke finnes grenser for bruk av rusmidler. Karlsøya er vel i dag

mest kjent for visa «Karlsøy i Troms» eller bandet Karlsøy prestegård, enn selve prestegården som for øvrig i dag fortsatt står like praktfull på øya. Å være en «karlsøyværing» vil ha en helt annen betydning for mennesker utenfra kommunen, enn for de som inngår i den. Flere av informantene som inngår i denne studien som intervjuobjekter beskriver hvordan man presenterer seg utad kommunen, og hvor man får en stor oppmerksomhet knyttet til Karlsøya.

«Jeg merker der selv når jeg treffer kollegaer fra hele landet. Straks jeg forteller hvor jeg kommer fra så er det en voldsom interesse med henhold til Karlsøya sin historie, og det alle husker er hippie-tiden og sangen «Karlsøy i Troms». Noen husker også at det var her avisa Nordlys ble etablert, med presten og senere stortingsmann Alfred Eriksen.»
(Informant 14)

Gjennom feltsamtaler med utflytta «karlsøyværing» som vokste opp på øya på 80-tallet kommer det ettertrykkelig fram at de selv som barn merket hvordan andre i øykommunen snakket om de og så annerledes på dem. En utflytta Karlsøyværing som er født og oppvokst på stedet beskriver det slikt:

«Vi ble sett ned på fra andre i kommunen – vi var annerledes. At våre foreldre valgte å bosette seg på øya, leve i kollektiv og være hippier, forså å dyrke grønnsaker i hagen var et valg de tok, men som vi ble en del av da de satte oss til verden. Jeg skal kalle en spade for en spade å si det som det er – det foregikk mye rart på øya. Vi ble jo født inn i en annen kultur enn dere og da sier det jo seg selv at det blir en kulturkræsje når vi fra øya møtte det andre øyfolket.»

Dette utsagnet underbygges av en annen utflyttet Karlsøyværing:

«De andres syn på oss kom på 70-tallet, de «opprinnelige» Karlsøyværingen var jo som de andre rundt om i kommunen. Vi var annerledes og folk snakket mye om oss, dermed har øya fått et slikt omdømme. Men for all del – Karlsøya er ikke i dag det den var på 70-tallet, likevel har øya det samme omdømmet.»

Informantene og det utflyttede øyfolket jeg har snakket med velger å betegne seg etter øy- eller stedstilhørighet, og dette grunnet et ønske om og ikke bli tatt for å være fra selve øya Karlsøy. For mange er det å være en «karlsøyværing» sterkt knyttet til selve øya og det livet

som ungdommer fra andre steder i landet skapte på 70-tallet (sst:22) – og en historie man ikke vil bli identifisert med.

«Jeg er selvfølgelig Vannøyværing, Vannværing eller Vannvåging, alt etter hvem som spør. Jeg vil ikke at folk skal misforstå og tro at jeg er fra Karlsøya, nei – da sier jeg heller at jeg er fra Karlsøy kommune, men jeg pleier å være snar med å fortelle at jeg er fra Vannøya»

Et fåtall forteller at de ved noen anledninger har valgt å betegne seg som «karlsøyværing», og det er gjort bevisst fra deres side for å fremheve at man er fra Karlsøy kommune.

«Under en samtale med noen kollegaer, som for øvrig ikke visste at jeg var fra Hansnes, ble det snakk om Bjarkøy- og Langsundforbindelsene. De virket svært negativ til at fylket hadde vedtatt oppstart av forbindelsene. Jeg kjente at jeg kokte og da sa jeg høyt at jeg er «karlsøyværing» - da ble det stille. Jeg sa karlsøyværing fordi de ikke ville ha koblet Hansnes med Langsundforbindelsen, men med Karlsøy.»

For informantene og det utflyttede øyfolket er identitet i stor grad et resultat av det miljøet de vokste opp i, og med en spredt bosetting fordelt på fem øyer har det ikke latt seg gjøre å utvikle en felles lokal identitet. En utflytta Reinøyværing beskriver det slikt:

«På Reinøya hadde vi ikke et aktivitets- eller kulturtilbud, annet enn skirenn på vinteren. Det ble til at vi gikk langs veien dag inn – og dag ut. Når vi ble eldre tok vi ferga over til Hansnes og med det ble innlemmet i et annet miljø. Jeg vil nok si at jeg i en større grad identifiserer meg med Stakkvika og Hansnes, enn hva jeg identifiserer meg med hele kommunen.»

Flere av informantene gir uttrykk for ulike tradisjoner, kulturer og miljøer på hver en øy i Karlsøy kommune, mens andre fremhever hvordan dialekt er med på å forme identiteten. Øyene og til dels bygder har egne dialekter og man kan ved å høre godt etter gjenkjenne ved dialekten hvor man kommer fra. På Reinøya, Vannøya og yttersiden av Ringvassøya er det en særegen dialekt, og kan lett gjenkjennes for innbyggerne i kommunen. På Hansnes og Gannes som er de største stedene på Ringvassøya er det en god blanding av dialekter, da man innad i kommunen har beveget på seg og bosatt seg i dette området.

Mens Vannøya står som et sterkt fiskerisamfunn, har dette særpreget med tiden forsvunnet fra Ringvassøya og Reinøya – og fiskeriyrket på disse to øyene er forbehold den eldre garde. Med dette har også fiskerikulturen- og tradisjonen mistet fotfeste. Flere legger vekt på hvordan man i det som betegnes som en fiskerikommune ikke kan kjenne en tilhørighet til dette. En utflyttet Ringvassøyværing beskriver det slikt:

«Jeg er oppvokst i en fiskerikommune men jeg har ingen kjennskap eller tilhørighet til denne betegnelsen.»

Den yngre gruppen av informanter og for de som ikke lenger bor i kommunen er identitet knyttet sterkt opp mot ungdomsårene og tiden under utdanning i Tromsø. Flere beskriver hvordan identiteten de hadde med seg brått forsvant i det som mange har beskrevet som en *ny verden*.

«Jeg var jo bare 16 år – alt som var kjent og trygt ble brått borte i det jeg satt alene på en hybel. Jeg var alene som dro til Tromsø, mens de andre fra Vannøya dro til Skjervøya. Det var ensomt og for å overleve var jeg nødt til å skaffe meg et nytt nettverk av venner og bekjente. Jeg var nødt til å tilpasse meg for å bli en av de andre. Jeg sluttet å si «eg» og kledde på meg en ny språkdrakt og sa «æ». Kall det en eksistensiell- eller identitetskrise om du vil – en krise var det i hvert fall.»

Tiden under videregående utdanning har for mange av mine informanter vært en viktig fase i livet og betegner denne tiden som en periode der man som individ måtte legge vekk mye av det man bar med seg for å «passe inn» i et mer moderne samfunn. Disse betegnelsene kjenner jeg meg svært igjen i da jeg i likhet med mange andre møtte det de beskriver som en *ny verden* - en verden som var svært mye annerledes enn det lille bygdemiljøet som jeg var vokst opp i.

7.3 Når kulturliv skaper møteplass

Karlsøy kommune har mange ildsjeler, og som skaper engasjement og møteplasser for øyfolket. Av kommunens kulturliv er nok Karlsøy festivalen mest kjent utenfor kommunes grenser – en festival som er en markering av motstand mot samfunn der de viktigste verdiene er lønnsomhet, konkurranse og grådighet – likeså er festivalen en protest mot rasering av

distriktene. Festivalen har vært et trekkplaster for øyfolket, og da særskilt for den yngre delen av befolkningen og ikke minst for både nasjonale og internasjonale besøkende. Karlsøya har med sine få innbyggere skapt en enormt engasjement for å hvert år arrangere festivalen, noe som vitner om en liten øy i areal og folketall, men med vilje og pågangsmot.

På Ringvassøya finner man også et aktivt kulturliv – deriblant Dans i Karlsøy, en danseband festival som trekker til seg folk fra samtlige øyer, men også folk utenfra kommunen. Ringvassøya har forøvrig et svært aktivt idrettslag. Idrettslagene på Reinøya og Vannøya har saktet akterut på fotballfronten, og er med årene blitt mindre. Dette har ført til at Ringvassøya idrettslag sitt fotballag nå består av barn og voksne fra både Reinøya, Ringvassøya og Vannøya.

Ringvassøya, og da særskilt Gannes har i løpet av intervjuene med informantene, men også gjennom feltsamtaler, blitt trukket frem som en bygd som arrangerer sosiale aktiviteter for både bygde- og øyfolket på Ringvassøya, men også for resten av kommunen. På Vannøya arrangeres det årlig Vannøydagan og Ækstremsport-helga, arrangementer som også trekker til seg øyfolket og folk utenfra kommunens grenser. På Reinøya arrangerer idrettslaget på øya Boknafesk-festivalen som i likhet med de overstående arrangementene trekker øyfolket sammen.

Samtlige av disse arrangementene har under intervjuene med informantene fra Karlsøy samfunnet blitt trukket frem som viktige kulturarrangementer der man kan legge vekk stridsøkser og dragkamper og sammen være på en møteplass som skaper et sosialt samhold. Slike møteplasser ser til å skape nye bekjentskap på tvers av øyene i Karlsøy kommune, og dermed gjennom bekjentskap skape større forståelse for utfordringer på tvers av øyriket.

7.4 Oppsummering

Karlsøy kommune er en ren øykommune og fremstår i dag fragmentert geografisk så vel som en enhet i form av kommunen som en samlende institusjon på tvers av øyene. En mentalitet der man ønsker utvikling velkommen i egen bygd eller øy – og ikke andre steder i kommunen, virker å være tilstede innad i deler av karlsøysamfunnet. Tilsynelatende virker det som at kommunepolitikerne i dag bærer preg av spill for å sikre politisk karriere og i form av å vinne politiske posisjoner, men kanskje først og fremst er de preget av utspill og strategier for å sikre egen bygd og øy offentlige goder i form av bedre kommunikasjoner og velferdstilbud. Selvsagt finnes det unntak, men unntaket er lite synlig i det som har vist seg å være en stadig tilbakevendende stridighet mellom øynene.

En felles identitet for kommunen som en helhet er vanskelig å finne da identiteten er sterkt knyttet til sted eller øy. En felles kommunal identitet er ikke å finne, da man ved å betegne seg som «karlsøyværing» har en forståelse av at man da blir assosiert med Karlsøya og ikke kommunen i sin helhet. Identitet er dermed sterkt knyttet opp mot øy og bygd – en sterk tilhørighet til sted virker sterkere enn tilhørighet til kommunen. Likevel ser man at man ved å skape en felles møteplass gjennom kulturarrangementer klare å skape fellesskap på tvers av øyene og lange avstander.

8 Plan- og utviklingsarbeid

Dette kapitlet retter et søkelys mot oppgavens forskningsspørsmål; *Har Karlsøy kommune gjennom plan- og utviklingsarbeid forsøkt å snu befolkningsnedgangen?* Diskusjonen vil være knyttet til hvordan kommunens ledelse og karlsøysamfunnet oppfatter kommunens arbeid for å endre befolkningsnedgangen som har preget Karlsøy kommune.

8.1 Kommunal planstrategi 2012-2015

«Kommunen som institusjon har det overordna ansvaret for at kommunesamfunnet fungerer. I en tid der det ofte blir fokusert på effektivitet og kvalitet i skole, eldreomsorg og andre viktige tjenesteområder, er det viktig å holde fast ved prinsippet overordna samfunnsansvar. Kommunen er noe mer enn en leverandør av bestemte, lovpålagte tjenester. Den er også en samlende, demokratisk institusjon for befolkningen, og den er gitt mulighet til å handle i tråd med den lokale folkeviljen på områder som ligger utenfor de lovpålagte oppgavene.»

(Aarsæther og Finstad 2003:17)

En kommune har i prinsippet mange typer verktøy til å påvirke utviklingen i et lokalsamfunn. Norsk kommunelovgivning åpner for at kommunen kan engasjere seg på mange områder i utviklingsarbeid, og er dermed ikke begrenset i sin virksomhet til kun å sørge for at befolkningen får sine grunnleggende velferdstilbud. Plan og bygningslovens pålegg om kommunal planstrategi kan være et viktig redskap for kommunen å styre samfunnsutviklingen i en positiv retning. Gjennom planlovens krav om medvirkning og politisk forankring av planarbeidet skapes i prinsippet møteplasser og samarbeid, og resultatet kan gi forutsigbare rammer for karlsøysamfunnet, institusjoner og bedrifter. Planstrategien må ha forankring i de representative organer, kommunestyre og formannskap slikt sett kan dette ha en positiv virkning. Like viktig vil det være å ha planstrategien forankret innad i de kommunale tjenesteenhetene, befolkningen og næringslivet.

En overordnet utfordring for Karlsøy kommune baserer seg på hvordan man skal kunne klare å skape vekst og stabilisere folketallet. Dette kommer tydelig frem i samtlige av kommunens plandokumenter fra 2012-2014, også i kommunal planstrategi. Gjennom

intervjuer med kommunens ledelse fortelles det at kommune inntil 2010 ikke hadde en egen kommuneplanlegger og at ansvarsområdet for kommunens planarbeid hadde en svært sprenget kapasitet. Kommunen var dermed inntil oppstart av arbeidet med planstrategien på «etterskudd» av planarbeidet og benytte seg blant annet av en arealplan fra 1991.

«Allerede i 1996 skulle man allerede revidere arealplanen, men den strandet fordi vi ikke hadde ressurser» (Informant 13)

Informanten fra kommunens ledelse uttrykte med dette en svært stor fortvilelse over alt som skulle vært gjort, men som gjennom knapphet på ressurser har måtte vike. Flere fra kommunens ledelse bekrefter dette og legger til at det ikke bare har vært revidering av arealplanen som har vært nødt til å vike på grunn av stram kommuneøkonomi, og at man gjennom flere år har prioritert bort planarbeid.

«Den gamle arealplanen har vi aldri hatt råd til å revidere og vi fikk dermed kniven på strupen da Plan- og bygningsloven kom. Vi har brukt for lite penger på planer og prosjekter, og dermed har mange av disse havnet i en skuff. Vi har ikke hatt penger, så enkelt og så vanskelig er det!» (Informant 15)

Den kommunale planstrategien ble lagt frem høsten 2010 der man beskrev de overordnede føringene samt utviklingstrekkene i Karlsøy.

«En overordnet utfordring for Karlsøy kommune dreier seg om hvordan man kan skape vekst og hindre befolkningsreduksjon. Dette bør være førende på hvilke plantyper som skal prioriteres.» (Kommunalplanstrategi 2012-2015:12)

Planstrategien 2012-2015 la vekt på utgangspunktet var befolkningsnedgang, og skjevhet i alders- og kjønns sammensetning. Videre ble det beskrevet andre utviklingstrekk deriblant arbeidsmarked, næringsliv og sysselsetting. Planstrategien la vekt på at den overordnede utfordringen med å skape vekst og hindre befolkningsreduksjon måtte ligg til grunnlag og være førende for hvilke plantyper som skulle prioriteres. For flere av informantene i kommunens ledelse ble planstrategien 2012-2015 skrevet i hastverk da alle kommuner innen 2012 skulle ha en kommunal planstrategi godkjent.

«Vi hadde ingen god prosess. Vi prøvde bare å få den gjennom og få den godkjent i kommunestyret.»
(Informant 13)

At arbeidet med den kommunale planstrategien ble skrevet kun for å få den godkjent sett i forhold til et ønske fra et statlig hold, spilte tydeligvis ingen rolle, da to av informantene fra kommunens ledelse beskriver arbeidet med planstrategien slikt:

«Jeg har ikke lest planstrategien. Jeg var med på å godkjenne den, men jeg vet ikke – det blir bare et skriv.»
(Informant 16)

«Planstrategien ble enstemmig vedtatt, den fikk vi servert som et smørbrød stykke.»
(Informant 15)

Planstrategien viste at oppstart med revidering av arealplanen fra 1991 var nødvendig – det ble også gjort. En av informantene fra kommunens ledelse beskriver at da arealplanen kom frem til kommunestyret ble det en stor oppstandelse, og det nettopp fordi de ikke hadde lest planstrategi eller planprogram.

«Politikere klarer ikke alltid å følge opp administrasjonen, kontrollere at de følger opp det vi har vedtatt – ofte husker ikke selv hva man har vedtatt eller hva som ligger i planen. Mange ganger har man blitt konfrontert med at dette har dere jo vedtatt og da er det ikke alltid at man er enig i det selv.»
(Informant 15)

Illustrasjonene fra kommunens ledelse tyder på at forankring og samarbeid med planarbeidet er overfladisk, og at det fra politisk side råder et lavt engasjement i planprosesser, men som får en ny vending i det store planverk skal vedtas. Paradoksalt nok hevder samtlige fra kommunens ledelse, som da består av administrativ og politisk ledelse at planprosessen innad i kommunens ledelse rundt utarbeidelse av planstrategi og planprogram til kommuneplanens arealdel var god. Dette er ikke i samsvar med det flere i kommunens ledelse, som for øvrig beskrev planprosessen god, hevdet når kommuneplanens arealdel var lagt fram til behandling.

«Sånn som arealplanen ble til slutt så var vi feig og ikke nok bestemt. Etter alle om og men så ble den uthulet. I stedet for å sette av arealer til formål ga vi rom for dispensasjonsrett og da var vi tilbake til der vi var tidligere, der vi kunne gi dispensasjon alt ettersom hva som kom av søknader.»

(Informant 15)

Denne beskrivelsen får støtte fra flere i kommunens ledelse:

«Kommuneplanleggeren vår gjorde en god jobb, men så kom den til politisk behandling og mange innspill og innsigelser skulle bli tatt hensyn til, saker ble puttet inn og puttet ut alt ettersom hva man trodde kunne blitt stoppet.»

(Informant 16)

Kommunens lederskap har hittil opplevd et blandet engasjement rundt sitt plan- og utviklingsarbeid fra karlsøysamfunnet. Mens folk i noen bygder er svært engasjert og ønsker å samarbeide, for dermed å medvirke, er det noen bygder som til dels er svært fraværende. Ildsjeler regnes som viktige samarbeidspartnere i plan- og utviklingsprosesser. Flere av informantene trekker frem hvordan to av kommunens utviklingslag har arbeidet med egne stedsutviklingsprosjekt og at det samtidig på disse stedene er mange engasjerte ildsjeler. Kommunen har mange aktive lag- og foreninger, også disse blir sett på som viktige samarbeidsaktører fra kommunens ledelse.

Fra kommunenes lokale bedrifter og næringsliv møter man også et blandet engasjement rundt planarbeidet, likevel ser man fra kommunens ledelse disse aktørene som gode samarbeidspartnere og da spesielt innenfor næringsutvikling. I tillegg er det fra kommunenes ledelse viktig å samarbeide med andre kommuner og Troms fylke, noe man også gjør i blant annet av opprettelse av interkommunale samarbeidsarenaer, Ishavskystens friluftsråd og Tromsø-regionens regionråd.

8.2 Kommunale virkemidler

Utover kommunens planarbeid vil kommunen kunne drive utviklingsarbeid i form av ulike typer innsatser som er forankret i kommunens organisasjon, slikt som satsinger ved bruk av det kommunale næringsfondet og tiltak som er rettet mot å skape befolknings- og næringsutvikling.

«På hele 90-tallet arbeidet vi med prosjekter som var rette mot ungdom og kvinner for å få de til å bli eller vende tilbake. Vi kan jo i etterkant spørre oss selv hva vi fikk ut av disse, da vi fortsatt ikke har klart å stabilisere folketall.» (Informant 13)

Ringvirkningene av en betydelig fraflytting fra kommunen på 70-tallet var blitt tydelig synlig på 90-tallet og arbeidet med å få snu utviklingen ble satt i gang, dog uten å lykkes sett i forhold til statistikken. Informanten ovenfor forteller at man med tiden har sett at stadig flere ungdommer, og kvinner forlater kommunen, og at dette er den største utfordringen som kommunen står ovenfor. Informanten legger vekt på at ungdom fra kommunen ikke ser hensikten med å komme tilbake, da det er utviklet få spennende arbeidsplasser for de med høyere utdanning. Det har vært forsøkt i regi av Karlsøy-skolene på 90-tallet å legge opp til en plan for hvordan man kunne skape en felles identitet, tilhørighet og kjentskap til kyst- og fiskeritradisjonen. Man håpet den gang at elevene kunne bli kjent med lokalsamfunnet både med dens historie, næringsliv, kultur og geografi, og at man på denne måten skulle klare å utdanne elevene inn til de næringene som var etablert i kommunen.

I en tid hvor stadig flere karlsøy-ungdommer tar en høyere utdanning så blir de utdannet ut av kommunen, da de ikke finner seg arbeid i hjemkommunen. Kommunen har gjennom tiltak som blant annet stipendordning for sykepleierstudenter der de etter endt utdanning binder seg til arbeid i Karlsøy. Dette tiltaket har ført til at flere i kommunen har tatt en desentralisert sykepleier utdanning, videre har kommunen med dette tiltaket sikret seg kompetanse i en sektor som er og med tid vil kreve flere sykepleiere.

Man forsøkte også å opprette et busstilbud for videregående elevene fra Karlsøy, slikt at de i stedet for å måtte bo i Tromsø nå kunne pendle. Dette var et tilbud som hadde vært etterspurt gjennom flere år, men det viste seg at det var svært få elever som benyttet seg av dette og dermed ble det nedlagt.

Karlsøy kommunestyre vedtok i 2004 å legge ut boligtomter til 1 krone pr stykk i de kommunale byggefeltene på Reinøya, Ringvassøya og Vannøya, dette skapte innad og utad i kommunen store oppstandelser. Mindretallet i kommunestyret mente at saken måtte utredes ytterligere, men ble nedstemt. Målsettingen til dette vedtaket var å skape økt tilflytting og boligbygging. I 2006 avsluttet kommunestyret ordningen med subsidierte tomter. Kommunen hadde da i løpet av to år fått 12 nye innbyggere på bakgrunn av dette vedtaket (Karlsøy kommune, 2006). I ettertid har dette tiltaket vært betegnet fra mange i lokalsamfunnet og politikere som galskap og et tegn på desperasjon fra kommunens side, samt at dette har skadet

kommunens omdømme og bostedsattraktivitet. Flere fra kommunens ledelse beskriver dette tiltaket som ikke gjennomtenkt, men at tanken bak var god, og det tiltaket var svært gunstig for unge i etableringsfasen.

Viktigheten med å styrke kommunesenteret Hansnes mener flere fra kommunens ledelse vil være viktig for å kunne være en attraktiv kommune for det globale og urbane mennesket. Men det poengterer hvordan det er vanskelig å arbeide med utviklingsarbeid på Hansnes, og kommunen for øvrig med konfliktene som råder i øysamfunnet.

«Det er en stor motstand til Hansnes som kommunesenter. Jeg har gjennom tiden opplevd at det har vært vanskelig å drive utviklingsarbeid i kommunen, fordi det er motstand til kommunesenteret. Dette har ført til at arbeid blir trukket ut i tid, og har ved flere saker vært slikt at hvis Hansnes skal få, så skal sannelig den andre øya også få noe. Politikerne strides og krangler i kommunestyresalen og ser til tider ikke viktigheten med at folk må møtes, ha en ting å være sammen om og skape et inkluderende samfunn. Rådhuset er blitt en slik møteplass.» (Informant 13)

Fra kommunens side har bruk av næringsfondet vært et tiltak for å støtte opp om det lokale næringslivet. I vedtektene for næringsfondet kommer det frem at midlene skal stimulere til økt næringsvirksomhet både innenfor de allerede eksisterende, men også nye næringer. Fondsmidlene ytes som lån, men det trekkes frem at særskilt kvinner og ungdommer i spesielle tilfeller kan få tilskudd eller i kombinasjon av lån og tilskudd. Det har vært et svært viktig trekk og støtte opp om kvinner og ungdom, da det er denne gruppen som ser til å flytte bort fra kommunen.

Gjennom intervjuer med næringslivsaktører i kommunen kommer det frem at kommunen har stilt seg positiv til støtte av etablering og videreutvikling av bedrifter. Blant mange av informantene i Karlsøysamfunnet beskrives forvaltningen av det kommunale næringsfondet som svært ensidig og at man fra kommunens side i stor grad har satset på primærnæringene, fremfor å støtte opp om næringer som skaper flere arbeidsplasser.

«Kommunen har vært flink på å bevilge penger til oppstart, og det har gått mye av næringsfondet til gårdsbruk, båter og kvoter.» (Informant 16)

Flere fra kommunens ledelse legger vekt på at det har vært viktig å stase på også de mindre aktørene i lokalsamfunnet, og at ved å gi gunstige låneordninger via det kommunale næringsfondet har bidratt til at man har sett en stabilitet i primærnæringene.

«For oss var det svært avgjørende å få støtte fra næringsfondet. Når ingen banker hadde tro på oss var det godt å ha kommunen i ryggen. Dette bidro til at vi kunne skape våre egne arbeidsplasser og det var viktig.» (Informant 18)

Samtlige av næringslivsaktørene som inngår i denne studien har mottatt støtte fra kommunen i form av tilskudd og låneordninger fra det kommunale næringsfondet. For næringslivsaktørene er det en stor enighet om at støtten var en avgjørende faktor for å etablering eller bygge ut bedriften.

8.4 Evne til omstilling

«Karlsøy kommune ønsker å snu den negative trenden. Vi ønsker å fokusere på muligheter og vekst gjennom de fortrinn vi har. For å klare dette kreves en mer målrettet omstillingsprosess med en overordnet målsetting, aktivt eierskap, styring og kompetente medarbeidere og samarbeidspartnere som kan bidra til operasjon eling av målene. Det er avgjørende for oss å få tilført nødvendig og forutsigbare ressurser over tid. De store og sammensatte utfordringene vår kommune står ovenfor er for store for oss alene. Vi har behov for økonomiske midler og økt kompetanse for å gjennomføre en slik snuoperasjon.» (Karlsøy kommune, 2009)

Kommunen søkte om status som omstillingskommune der bakgrunnen for søknaden var slikt denne oppgaven har vist – et øysamfunn med befolkningsnedgang, skjev alders- og kjønnsammensetning, ensidig næringsstruktur, konkurser av hjørnesteinsbedrifter og en stram kommuneøkonomi. Kommunen var etter konkursene på tidlig 2000-tallet i et stort behov for omstilling og utvikling.

«Vi var kommet dithen at vi kun hadde fiskerinæringen å berge oss på – turismen var kommet, men situasjonen var slik at vi var nødt til å gjøre noe. Lite visste vi hva det innebar å bli omstillingskommune og for oss ble veien til mens vi gikk.» (Informant 16)

Kommunen har status som omstillingskommune og arbeider med et 4-årig omstillingsprogram 2010-2014. Omstillingsprogrammet 2010-2014 har som målsetting å skape en attraktiv kommune i vekst. Dette gjennom å styrke eksisterende næringsliv og skape minst 50 nye arbeidsplasser fra 2010-2013, med særlig fokus på ungdom og flere kvinner i arbeid. Gjennom å rette fokus mot fem satsingsområder; *styrke etablert næringsliv, nyetablering, omdømme, kommunen som samarbeidspartner og kommunikasjon og infrastruktur*. Arbeidet med omstillingsprogrammet har pågått siden 2010 og er inne i sin siste fase og har midler fra Troms fylke og Innovasjon Norge frem til høsten 2014.

Gjennom arbeidet med Omstillingsprogrammet 2010-2014 har man forsøkt å skape møteplasser for å bringe aktører sammen. På Hansnes har man i regi av omstillingsarbeidet åpnet Næringslivets hus, der målsettingen var å skape en møteplass for næringslivet i Karlsøy. I tillegg har man fått finansiert Reiselivsprosjektet som sammen med aktører fra landbruk, reiseliv og næringsliv har skapt en felles arena for felles satsing på reiseliv. Disse to satsingene kommer tydeligst frem under intervjuene med kommunens ledelse, der det også legger til at man i regi av dette har klart å skape møteplasser for næringslivsaktører i kommunen, noe som igjen har vært svært positivt for næringsutviklingen i kommunen, da samarbeid tidligere har vært vanskelig å oppnå. Flere fremhever hvordan det har vært vanskelig å samle alle næringene, og da knyttet til avstander mellom øyene, og ikke minst stridighet, men at man nå ser samarbeid på tvers av øyene. Det legges til at Karlsøy næringsforening har fått ny glød og at man nå arbeider tettere sammen, også her på tvers av øyene.

Målsettingen til omstillingsprogrammet som ble satt har ved flere anledninger slått tilbake på kommunens og arbeidet med omstilling.

«Kommunen hadde som mål å skape 50 arbeidsplasser. Spør du meg var det en vel entusiastisk målsetting – er det omstillingsprogrammet og kommunen som skal skape dette?»
(Informant 19)

Fra kommunens ledelse kommer det frem at målsettingen sett nå i ettertid kunne vært formulert annerledes, og der det poengteres at omstillingsarbeid er noe som skjer over tid og at det vil være vanskelig å telle antall arbeidsplasser som er kommet frem under omstillingsperioden. Blant informantene i Karlsøysamfunnet som visste om kommunens

status som omstillingskommune kommer det fram at man ikke hadde store forventninger til prosjektet.

«Vi hadde ikke store forventninger til omstillingsprogrammet, vi var egentlig bare spent på om kommunen klarte å få noe til.»
(Informant 8)

Flere forteller hvordan man innad i kommunen som institusjon har sett en større evne til omstilling i det de betegner som «mellom ørene på folk» og at man har sett en evne til å tenke nytt og annerledes. Det framheves gjennom feltsamtaler, intervjuer med informanter fra kommunens ledelse og karlsøysamfunnet at informasjonen ut til innbyggerne i kommunen har vært dårlig. Dette underbygges sterkt med at det gjennom intervjuene med informantene fra Reinøya, Vannøya og Ringvassøya kommer frem at om lag halvparten av disse *ikke* vet at kommunen har status som omstillingskommune.

For mange i kommunens ledelse råder det en forståelse av at programmet ikke har vært nok politisk forankret og dermed har man ikke klart i stor grad å engasjere lokalsamfunnet, mens andre betegner omstillingsarbeidet som tungt forankret, men at man fortsatt ikke klarer fra politisk side å se hensikten med omstillingsprogrammet. Gjennom intervjuene kommer det fram fra flere av kommunens ledelse at stridigheten mellom øyene og bygdene også gjør seg synlig i det politiske arbeidet med omstilling, og at dette har lagt en demper på det positive som har skjedd av utvikling i kommunen.

8.5 Innflytelse

Nettverk blir stadig viktigere, og da særskilt for distriktskommuner som i stor grad må bygge uformelle nettverk for å skaffe innflytelse og dermed støtte til tiltak man ønsker realisert. Den politiske ledelses påvirkningsarbeid og nettverk vil være viktig, da primært i forhold til regional og sentrale myndigheter, men også i forhold til konkrete etablerer, noe som man vet har ført til betydelige resultater for enkelte kommuner (Reiersen, 1985). Informanter fra kommunens ledelse legger vekt på viktigheten med å ha kontakt fra lokalparti til sine parti på fylkesting og storting. Kommunens bygdaliste er i posisjon og har ikke partipolitiske støttespiller på fylkes- og stortingsnivå, dermed vil man i større grad være avhengig av de andre partiene som man sitter sammen med i posisjon. Likevel er det flere innad i kommunens ledelse som beskrives posisjonens nettverksbygging opp mot høyere nivå som

svært lite utslagsgivende for Karlsøy kommune.

Flere fra kommunens ledelse trekker frem arbeidet med Langsund-forbindelsen der man gjennom mange år har måtte vise politisk slagkraft for å få gjennomslag for forbindelsen mellom Reinøya og Ringvassøya. Flere fra kommunenes ledelse forteller at det er svært få politikere som ser viktigheten med å få drahjelp fra sine fylkes- og stortingsparti, og at dette i en viss grad har ført til at det har vært vanskelig å få gjennomslag for prosjekter som man har ønsket å realisere. En informant beskriver det slikt:

«Det nytter ikke å sitte som lokalpolitiker og man kan arbeide for mye lokalt, men som regel trenger man penger fra et høyere hold, og da er det å arbeide seg oppover i systemet. Det å bruke de som er valgt inn av oss på fylket og Stortinget til å utøve press for den politikken vi vil føre er viktig. Jeg tør å påstå at det er svært få partier i kommunen som ser viktigheten med å satse på dette.» (Informant 16)

Viktigheten med å bruke sine partier på fylkestinget, men også lokalt næringsliv og befolkningen er også ansett for å være viktig for å fremme saker, deriblant når det gjelder skole, barnehage og vei. I tillegg fortelles det at det som betegnes som en felles fiende er noen man på tross av stridighet og konflikter klarer å stå sammen og kjempe på politiske arenaer.

9 Mestringsstrategier i Karlsøy kommune

Bilde 4: Solnedgang sett fra Burøysund, Vannøya.

I dette kapitlet vil jeg diskutere mitt datamateriale og se det i lys av mestringsstrategienes komponenter; *innovasjon, nettverk og identitetsutvikling*. Avslutningsvis vil jeg oppsummere studiens funn og besvare oppgavens problemstilling; *Hvorfor har Karlsøy kommune opplevd befolkningsmessig stagnasjon fremfor vekst eller stabilitet etter 1964, til tross for omfattende distriktpolitiske virkemidler og nærhet til Tromsø?*

9.1 Mestringsstrategier

I denne oppgaven har jeg forsøkt å vise til hvordan strukturelle endringsprosesser har ført til befolkningsnedgang i Karlsøy kommune. Kommunen har gjennom en 50 – års periode ikke opplevd vekst eller stabilitet i folketall, og har i fra 1964 – 2014 opplevd en jevn befolkningsnedgang. For Aarsæther og Bærenholdt (sst:9) har lokalsamfunn størst mulighet til å overleve ved å ha et godt samspill og balanse mellom gjensidige og personlige bånd, politisk organisering og markedsbaserte relasjoner. Jeg vil i de neste underkapitlene ramme inn funn fra mitt datamateriale ved hjelp av det analytiske rammeverket der jeg vil ta utgangspunkt i (1) næringsmessig innovasjonsevne og påkobling, altså hvordan både næringsaktører og kommunen som institusjon kan bidra til å skape næringsmessig innovasjon og nye løsninger som har betydning for den lokale økonomien, (2) nettverksdannelse med

lokal politikk som plattform, der man bruker nettverk og utnytter sosial kapital til å fremme nøkkel-tiltak innen infrastruktur og lokal velferd, og (3) identitetsutvikling i et spenningsfelt mellom det tradisjonelle og det moderne, og hvordan individuelle identiteter kan utvikles i retning å ha Karlsøy kommune, og ikke bare egen øy, som referansepunkt.

9.2 Oppsummerende diskusjon

I denne studien av Karlsøy kommune har jeg avdekket interessante funn som jeg har forsøkt å tolke i lys av et teoretisk rammeverk som består av komponentene; innovasjon, nettverk, og identitetsutvikling fra mestringsstrategier. (Aarsæther og Bærenholdt, 2001a, 2001b, 2002. Jeg vil nå oppsummere mine funn i henhold til masteroppgavens problemstilling og forskningsspørsmål.

I kapittel 5 ble oppgavens første forskningsspørsmål besvart; *I hvor stor grad har endringsprosesser, og særskilt næringsmessige strukturendringer spilt inn på befolkningsutviklingen?* I Karlsøy kommune, så vel som i andre fiskeri- og kystsamfunn har man vært avhengig av naturressurser, da det nettopp har vært disse som har dannet grunnlaget for bosetting langs hver en fjord og hvert et nes i øyriket. I Karlsøy har fiskerinæringen vært sterkt knyttet opp mot tradisjoner og kultur, mens man samtidig har vært nødt til å forholde seg til strukturelle endringer, ny teknologi og ikke minst et økende press som følge av globalisering. Disse endringene har påvirket fiskerinæringen og forholdet til markedet og lokalsamfunn. En fisker er avhengig av naturressursene og fiskekjøperen, og fiskekjøperen er avhengig av både fisken, fiskeren og markedet. Dersom man ikke klarer å omstille seg vil det være vanskelig å konkurrere i markedet.

En ensidig næringsstruktur i Karlsøy kommune har vært sårbar ovenfor svingninger i en ustabil fiskerinæring, noe som har ført til manglende omstillingsevne med påfølgende konkurser i kommunens hjørnesteinsbedrifter. Kommunen som institusjon har ikke kunnet snu denne utviklingen alene, og har vært avhengig av at aktører, bedrifter og næringsliv har sett viktigheten med å bidra til en næringsmessig omstilling og diversifisering. Fra kommunens side har man hatt mulighet til å støtte opp under primærnæringene og gründere på et mikronivå i form av lån og tilskudd fra det kommunale næringsfondet. Småskala næringsutvikling med reiseliv, fiske- og opplevelsesturisme og en økt satsing på primærnæringene ser til å kunne være en viktig del av løsningen for den lokale økonomien.

Dette er næringer som må ta utgangspunkt i de naturlige fortrinnene som befinner seg i kommunen, og på dette grunnlaget skape innovasjon. I motsetning til satsinger på enkelte

større bedrifter vil støtte til småbedrifter og gründere ikke oppleves som et null-sum-spill, og kan på denne måten unngå å rammes av geografiske betingede stridigheter om lokalisering.

Kapittel 6 tok for seg oppgavens andre forskningsspørsmål; *Har utvikling av velferdstilbud i en krevende øy-kontekst ført til manglende befolkningsvekst?* Kapitlet var en gjennomgang av informanternes oppfatninger av kommunens infrastruktur, kommunikasjon og velferdstilbud. Kommunen har i perioden 1964-2014 gjennomgått en omfattende sentraliseringsprosess. Rammevilkårene som engang gjorde det mulig å bo langs kysten har endret karakter, og i dag finner man kun spor av det gamle kombinasjonsyrket. Fiskarbonden har forsvunnet og framveksten av velferdsstaten, industrialisering og moderne infrastruktur har endret familieliv, bedrifter og kommunen som institusjon. Kommunen er i omdanning og er i ferd med å bli differensiert nærings- og yrkesmessig. En jevn befolkningsnedgang har ført til at kommunen i dag har en skjev kjønns- og alderssammensetting. Barnetallene er synkende, mens antall eldre øker. Ungdom i Karlsøy forlater kommune for å ta en utdanning, få kommer tilbake, da deres kompetanse ikke er etterspurt i arbeidsmarkedet. Kommunens velferdsutvikling har vist seg å være krevende i en kommune preget av geografiske avstander, og tjenester har i økende grad vært sentralisert til kommunesenteret Hansnes. Denne utviklingen har og gjør fortsatt hverdagen usikker for befolkningen rundt om på øyene. For å leve og bo forutsigbart med hensyn til arbeid, skole- og barnehage sett på som svært viktig. De geografiske avstandene med bosetting fordelt på fem øyer, der også avstandene mellom bygdene i hvert øysamfunn er til stede, har det ikke latt seg gjøre å skape et fellesskap med kommunen som referansepunkt. Man ser at avstandene har ført til stridighet og maktkamper mellom øyer og bygder, og at man derav i stedet for samhold ser splid.

I *kapittel 7* ble oppgavens tredje forskningsspørsmål forsøkt besvart; *Har et ensidig fokus på «egen øy» hindret utvikling?* Kommunen er preget av stridighet og dragkamper mellom øyene, noe som står i kontrast til de faktorene som inngår i en vellykket mestringsstrategi. Tillit til hverandre innad i samfunnet og mot kommune som institusjon virker å være fraværende. Øy-identiteten og det sterke båndet til øy og bygd virker svært ødeleggende og fragmenterende i forhold til kommunen som institusjon. I denne studien har det vist seg å være vanskelig å bygge en Karlsøy-identitet, og at det paradoksalt er knyttet mot navnet Karlsøy som for øysamfunnene er assosiert med knyttet opp til øya, og dens historie.

For befolkningen for øvrig har øyas nyere historie knyttet mot idealisme, alternativ livsstil, hippier og rusmisbruk stått sterkere enn øyas eldre historie som et handels- og kirkested, stortingsmannen Alfred Eriksen og etableringen av avisa Nordlys. Innad i Karlsøysamfunnet er det ikke et ønske om å bli assosiert med Karlsøya sin nyere historie, og

dermed har også en felles kommunal identitet latt seg vanskeliggjøre. Man ser dermed at kommunen som et felles samfunn ikke har et navn som binder de sammen, men som fragmenterer de i øy og bygd.

Fravær av et felles referansepunkt i form av kommunenavnet kan ha bidratt til at stridigheten og maktkampene mellom øyene er blitt forsterket, og dermed igjen skapt hemmer av utvikling i Karlsøy kommune.

Kapittel 8 tok for seg forskningsspørsmålet, Har Karlsøy kommunen aktivt gjennom plan- og utviklingsarbeid forsøkt å snu befolkningsnedgangen? Kommunen som institusjon har gjennom mange år vært på «etterskudd» på planarbeid og har måttet skyve det til side da mangel på ressurser har vært til stede. Ved oppstart av planarbeidet i 2010 har man nå satt dette på agenda og prioritert utarbeidelse av en kommuneplan. For samtlige plandokumenter har man lagt vekt på at kommunens største utfordring er skape vekst eller stabilitet i befolkningstall. Fra kommunens side har man nå i dag i henhold til arealplanen satt av områder til boligformål og forsøkt å begrense den rådende tendensen til små hyttesamfunn på mange av kommunens øyer. Gjennom tiltak til å få ungdom og kvinner til å komme tilbake eller for øvrig til å bli, har man fra Helse- og omsorgsetaten arbeidet aktivt for å rekruttere befolkningen inn mot en desentralisert sykepleierutdanning. Dette har vært en vinn-vinn situasjon for begge parter, der en stabil arbeidsplass er blitt forespeilet, samtidig som etaten har fått rekruttert nyutdannede sykepleiere inn mot et tjenesteområde som med tiden vil kreve en stor ressursbruk.

9.3 Avsluttende ord - Hvordan mestre å bli et levende øyrike?

Den Karlsøy kommune som ble skapt gjennom kommunesammenslåingen i 1964 har i år 50 – års jubileum og skal feire seg selv i svært nær fremtid. Mye har endret seg i denne perioden, mange har kommet til og mange har forlatt - samtidig er det noen som hele tiden har blitt.

«Øyene og de små plassene har overlevd på sin egen kreativitet. De har villet bo her, og ikke minst hatt en vilje til å bo her. Kommunen som kommune er enkle folk og jeg ser forskjellen fra da jeg kom hit for flere tiår tilbake og fram til nå i dag. Vi er mer mottakelig for den moderne verden, også har vi på en måte lært oss at skal vi overleve og utvikle oss, så må vi være villig til å ofre noe – det har vi også gjort.»

(Informant 15)

Utsagnet illustrerer hvordan stedene har overlevd, og hvordan man har hatt en vilje til å bli tross utfordringer i møte med endringene som har funnet sted, og at man ikke minst har måtte ofre noe. Flere bygder og øy er blitt “ofret” og for de av dem som består vitner de nå fraflyttede stedene om kamper som ble tapt. For mange er fremtidsbildene for kommunen sterkt preget av kommunesammenslåing og en frykt for å bli et virkelig utkantssted og miste makten over de ressursene som man nå besitter. For andre er et fremtidsbilde av kommunen et rent hyttesamfunn, og der frykten for at denne gruppen skal vokse seg større enn gruppen med fastboende er sterkt til stede. Tendensene ser man allerede nå i enkelte bygder som med tiden har latt seg få vokse frem som svært attraktive hyttsteder. Det som for mange betraktes som muligens det verste fremtidsbildet er en øykommunen med kun en aldrende befolkning og at befolkningen etter hvert vil dø ut – altså en avfolkning av det som skulle være “et levende øyrike”.

Jeg har spurt samtlige av mine informanter fra Karlsøysamfunnet hvordan man kan mestre å snu den negative befolkningsnedgangen for å bli et levende øyrike. Mange har måttet tenke lenge, mens andre har kunne gitt meg et raskt svar. Jeg har skrevet ned hvert ett svar jeg har fått og ikke overraskende var de fleste svarene slik denne informanten uttrykte det:

«For å være et virkelig levende øyrike i fremtiden må vi fjerne stridigheten mellom øyene. Jeg tror vi alle må gå inn i oss selv forså å få det fjernet – for den den er svært ødeleggende i den ellers særdeles flotte kommunen vi bor i.» (Informant 7)

Mens flesteparten beskrev at stridighet, maktkamp og den sterke bygdepatriotismen måtte fjernes, så var det noen få som trakk frem behovet for bedring i infrastruktur, flere arbeidsplasser og boliger. Dette vitner om at man må ta til ettertanken den stridigheten som så lenge har fått vokse og gro, og som man ikke minst har latt få gå i arv gjennom flere generasjoner. Ved å fremme en identitet der en ser kommunen i sin helhet fremfor øy og bygd, vil man sammen kunne stå sterkere i møte med de utfordringene som venter Karlsøy kommune i svært nær framtid.

Forskningsmessig har denne fremstillingen basert seg på komponentene i coping strategies – mestringsstrategier. Økonomisk omstillingsevne, og evne til å bruke nettverksarbeid for å fremme felles løsninger blir ofte framhevet som det helt sentrale. Denne studien har imidlertid vist at identitets dimensjon er helt avgjørende, og at det i fremtidig

utviklingsarbeid i denne kommunen vil være helt nødvendig å ha god kunnskap om de identitetsmessige faktorene, og samspillet mellom disse og det som skjer innen politikk og produksjonsliv.

Referanser

Aarsæther, Nils og Bærenholdt, Ole Jørgen (1998) *Coping Strategies in the North*. Nordic Council of Ministers. København.

Aarsæther, Nils og Bærenholdt, Ole Jørgen (2001a) *The Reflexive north*. Nordic Council of Ministers. København

Aarsæther, Nils og Bærenholdt, Ole Jørgen (2001b) *Transforming the local. The Reflexive north* Nordic Council of Ministers. København.

Aarsæther, Nils og Bærenholdt, Ole Jørgen (2002) *European Urban and Regional Studies* April 2002 vol. 9 no. 2 151-165.

Aarsæther, Nils og Finnstad, Nils (2003) *Utviklingskommunen*. Kommuneforlaget AS, Oslo

Aarsæther, Nils og Nyseth, Torill (2011) «Liv laga? - Stedsutvikling og stedsstrategier i nord», i: Svein Jentoft, Jens-Ivar Nergård og Kjell Arne Røvik (red.) 2011: *Hvor går Nord-Norge? Tidsbilder fra en landsdel i forandring*. Stamsund: Orkana Akademisk.

Andersen, Svein (1997) *Case-studier og generalisering forskningsstrategi og design*. Fagbokforlaget, Oslo

Bratrein, Håvard Dahl (1994) *Karlsøy og Helgøy bygdebok*. Karlsøy kommune, Hansnes.

Brox, Ottar (1966) *Hva skjer i Nord-Norge? En studie i norsk utkantpolitikk*. Pax, Oslo

Brox, Ottar (2011) «Hvor går Kyst-Nord-Norge? Noen refleksjoner om utviklinga etter 1970», i: Svein Jentoft, Jens-Ivar Nergård og Kjell Arne Røvik (red.) 2011: *Hvor går Nord-Norge? Tidsbilder fra en landsdel i forandring*. Stamsund: Orkana Akademisk.

Grønmo, Sigmund (2007) *Samfunnsvitenskapelige metoder*. Fagbokforlaget, Bergen

Karlsøy kommune (2006) [Karlsoy.kommune.no](http://www.karlsoy.kommune.no)
<http://www.karlsoy.kommune.no/kommunestyremoete.398839-6428.html?showtipform=2>
lastet 30.04.14 kl. 09.30

Karlsøy kommune (2009) *Søknad om status om omstillingskommune og tilskudd til finansiering av hovedprosjekt for omstilling*. Hansnes.

Karlsøy kommune (2012) *Kommunal planstrategi 2012-2015*. Hansnes.

Karlsøy kommune (2013) *Kommuneplanens arealdel 2013-2023*. Hansnes

NAV (2014) *NAV.no Tall og analyse*. <https://www.nav.no/Lokalt/Troms/Tall+og+analyse>

Lastet 30.04.14 kl. 10.00

NRK (1970) Tromsbygd i faresonen – Karlsøya i Troms trues av fraflytting. Dokumentar.

Reiersen, Jan Einar (1985): Kommunal utbyggingsstrategier og distriktspolitiske virkemidler. Muligheter og begrensninger ved «Tøndermodellen», i Larsen, Helge og Nils Aarsæther (red.): Kommunalt tiltaksarbeid. Universitetsforlaget, Oslo

Ringholm, Torill (2013) «Spredning av innovasjon i kommunene», i Torill Ringholm, Håvard Teigen, Nils Aarsæther (red.) Cappelen Damm AS, Oslo

SSB (2013) Tabell 09429 Personer 16 år og over, etter kjønn og utdanningsnivå. Absolutte tall og prosent

SSB (2014a) Tabell 06913: Folkemengde og befolkningsendringer 1951-2014

SSB(2014b) Tabell 07285: Sysselsatte innvandrere etter kjønn, bosted og landbakgrunn

SSB (2014c) Tabell 07984: Sysselsatt etter næring, bosted, næring

SSB (2014d) Tabell 05212: Folketall fordelt etter grunnkretser

SSB (2014e) Tabell 03321: Sysselsatte etter arbeidssteds- og bostedskommune. Pendlingsstrømmer

Thagaard, Tove (2002) Systematikk og innlevelse. En innføring i kvalitativ metode. Fagbokforlaget. Bergen